

ISTILÂHÂT-I İNSÂN-I KÂMİL

İhsan KARA

Kaynak:

İhsan KARA, Tasavvuf İstılâhları Literatürü Ve Seyyid Mustafa Râsim Efendi'nin İstılâhât-ı İnsân-ı Kâmil'i, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Doktora Tezi I-II, 2003, İstanbul

(Kaynak eserden seçilme yapılmıştır.)

İçindekiler

ESMÂÜ'N-NEBİYY (salla'llâhu aleyhi ve sellem).....	9
KIBLE-İ HAKÎKÎ.....	23
BÜLBÜLÜN ÇEKDİĞİ ESMÂSI	23
İSM-İ A'ZAM-I ÂLEM-İ CEBERÛT, İSM-İ A'ZAM-I TENZÎLÎ VE İSM-İ A'ZAM-I TEKVÎNÎ :.....	24
KERÂMET-İ İLMİYYE VE KERÂMET-İ KEVNİYYE.....	28
BALIK HİKÂYESİ	29
HACC-I SÛRÎ VE HACC-I MA'NEVÎ	30
HACC-I ASGAR VE HACC-I EKBER	33
HACC-I HAKÎKÎ VE MEKKE-İ HAKÎKÎ	34
HALVET-İ SÛRÎ VE HALVET-İ HAKÎKÎ	34
KURBÂN NE VAKTTEN BERİ CÂRÎDİR VE AKÎKA KURBÂNININ SIRRI [Okuyun].....	38
DİKKAT	39
KAZÂ VE KADER	45
KALEM	46
KALEMÜ'L-A'LÂ :	47

6 İstılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

KALEM-İ A'LÂ :	47
MAKSAD-İ AKSÂ, KALEM VE LEVH	48
KALEM-İ A'LÂ VE AKL-İ EVVEL VE RÛH-İ MUHAMMEDÎ CEVHER-İ VÂHİDDİR:	48
SIRR-İ İNSÂN VE SIRR-İ HAK	51
MECNÛN İLE LEYLÂ'NIN BİRBİRLERİNE MÜKÂLEMELERİ (KONUŞMALARI)	53
Her ne ki görüp öpersem Leylânın yüzüdür diye,	54
MECÂZÎB [MECZUBLAR]	54
MÜHİMDİR	56
MECZÛB, MECZÛB-İ SÂLİK, SÂLİK-İ MECZÛB, SÂLİK	56
MECZÛB VE MECZÛB-İ SÂLİK VE SÂLİK-İ MECZÛB VE MECZÛB VE MECÂZÎB VE MECNÛN	58
ÂDÂB-İ MÜRÎD VE ÂDÂB-İ MEŞÂYİH	59
HIZIR	61
DUÂ ETMENİN TARÎKİ (Yolu)	68
DUÂ-İ SEYYİD-İ İSTİĞFÂR	76
DUÂ-İ HAZRET-İ FAHR-İ KÂİNÂT:	79
DUÂ-İ SEFÎNE	80
Duâ-i diğ er :	81

DUÂ-İ HAVÂSS-İ NÂS.....	82
MÜNÂCÂT-İ ERBÂB-İ HÂCÂT.....	84
RİZÂULLÂH VE RİZÂ-İ RASÛLİLLÂH VE RİZÂ-İ VÂLİDEYN VE RİZÂ-İ ESÂTÎZ VE MEŞÂYİH.....	85
MUHAMMEDÜN, AHMEDÜN, HÂMİDÜN, MAHMÛDÜN ...	86

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد
وعلى آله وصحبه وسلم اجمعين

ESMÂÜ'N-NEBİYY (salla'llâhu aleyhi ve sellem)

Muhammedün,

Ahmedün,

Hâmidün,

Mahmûdün,

Ahîdün,

Vahîdün,

Mâhin,

Hâşîrun,

Âkibün,

Tâ-hâ,

10 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Yâ-sîn,

Tâhirun,

Mutahhirun,

Tayyibün,

Seyyidün,

Rasûlün,

Nebiyyün,

Râsûlü'r-rahmeti,

Kayyim,

Câmi',

Muktefin,

Mukaffî,

Rasûlü'l-melâhim,

Rasûlü'r- râhati,

Kâmilün,

Kelîlün,

Müddessirun,

Müzzemmilün,

Abdullâh,

Habîbullâh,

Safiyyullâh,

Neciyyullâh,

Kelîmullâh,

Hâtemü'l-enbiyâ',

Hâtemü'r-rusûl,

Muhyî,

Müneccin,

Müzekkirun,

Nâsirun,

Mensûrun,

12 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Nebiyyü'r-rahmeti,

Nebiyyü't-tevbeti,

Harîsun aleyküm,

Ma'lûmün,

Şehîrun,

Şâhidün,

Şehîdün,

Meşhûdün,

Beşîrun,

Mübeşşirun,

Nezîrun,

Münzirun,

Nûrun,

Sirâcün,

Misbâhun,

Hüden,

Mehdiyyün,

Münîrun,

Râin,

Med'uvvün,

Mücîbün,

Mücâbün,

Hafıyyün,

Afüvvün,

Veliyyün,

Hakkun,

Kaviyyün,

Emînün,

Me'mûnün,

Kerîmün,

14 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Mükeremün,

Mekînün,

Metînün,

Mübînün,

Müvemmilün,

Vusûlün,

Zû-kuvvetin,

Zû-hurmetin,

Zû-mekânetin,

Zû-izzin,

Zû-fazlin,

Mutâun,

Mutîun,

Kademü sıdkin,

Rahmetün,

Büşrâ,

Gavsün,

Gaysün,

Gıyâsün,

Ni'metullâh,

Hediyyetullâh,

Urvetün vüskâ,

Sırâtullâh,

Sırâtun müstakîm,

Zikrullâh,

Seyfullâh,

Hizbullâh,

en-Necmü's-sâkib,

Mustafâ,

Müctebâ,

16 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Müntekâ,

Ümmiyyün,

Muhtârün,

Ecîrun,

Cebbârun,

Ebu'l-kâsım,

Ebu't-tâhir,

Ebu't-tayyib,

Ebû ibrâhim,

Müşeffeun,

Şefîun,

Sâlihun,

Muslihun,

Müheyminün,

Sâdikun,

Musaddikun,

Sıdkun,

Seyyidü'l-mürselîn,

İmâmü'l-müttakîn,

Kâidü'l-izzî'l-muhaccilîn,

Halîlü'r-rahmân,

Berrun,

Müberrun,

Vecîhun,

Nasîhun,

Nâsîhun,

Vekîlün,

Mütevekkilün,

Kefîlün,

Şefîkun,

18 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Mukîmü's-sünneti,

Mukaddesün,

Rûhü'l-kudûsi,

Rûhü'l-Hakk,

Rûhü'l-kıst,

Kâfin,

Müktefin,

Bâliğun,

Mübelliğun,

Şâfin,

Vâsılun,

Mevsûlun,

Sâbikun,

Sâikun,

Hâdin,

Mühdin,

Mukaddemün,

Azîzün,

Fâzılun,

Mufazzalun,

Fâtihun,

Miftâhun,

Miftâhu'r-rahmeti,

Miftâhu'l-cenneti,

Alemu'l-îmân,

Alemu'l-yakîn,

Delîlü'l-hayrât,

Musahhihu'l-hasenât,

Makîlü'l-aserât,

Safûhun ani'z-zellât,

20 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Sâhibü'ş-şefâati,

Sâhibü'l-makâm,

Sâhibü'l-kadem,

Mahsûsun bi'l-izzi,

Mahsûsun bi'l-mecîdi,

Mahsûsun bi'ş-şerefi,

Sâhibü'l-vesîle,

Sâhibü's-seyf,

Sâhibü'l-fazîleti,

Sâhibü'l-izâr,

Sâhibü'l-hucceti,

Sâhibü's-sultân,

Sâhibü'r-ridâ',

Sâhibü'd-deraceti'r-rafiati,

Sâhibü't-tâc,

Sâhibü'l-miğfer,

Sâhibü'l-livâ',

Sâhibü'l-mi'râc,

Sâhibü'l-kadîb,

Sâhibü'l-burâk,

Sâhibü'l-hâtem,

Sâhibü'l-alâmeti,

Sâhibü'l-bürhân,

Sâhibü'l- beyân,

Fasîhu'l-lisân,

Mutahhiru'l-cenân,

Raûfün,

Rahîmün,

Üzünü hayrin,

Sahîhu'l-islâm,

22 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Seyyidü'l-kevneyn,

Aynü'n-naîm,

Aynü'l-izzü,

Sa'dullâh,

Sa'du'l-halk,

Hatîbü'l-ümem,

Alemü'l- hüdâ,

Kâşifü'l-küreb,

Râfiü'r-rüteb,

Izzü'l-arab,

Sâhibü'l-ferec,

Kerîmü'l-mahrac,

Sallallâhü aleyhi ve alâ âlihî.

Allâhümme yâ rabbi bi-câh-i nebiyyike'l-mustafâ ve rasûlike'l-murtazâ, tahhir kulûbenâ min külli vasfin yübâidünâ an müşâhedetike ve mehabbetike ve emitnâ ale's-sünneti ve'l-cemâati ve's-şevki ilâ likâike yâ ze'l-

celâli ve'l-ikrâm ve sallallâhu alâ seyyidinâ ve mevlânâ muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellime teslîmen ve'l-hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn.

48-b, 49-a

KIBLE-İ HAKÎKÎ

Ma'lûm ola ki, kible-i hakîkî dedikleri, mü'minin kalbidir. Teveccüh yüzünü ol kible-i hakîkiye tuta.

BÜLBÜLÜN ÇEKDİĞİ ESMÂSİ

Ve sâir mürgân [diğer kuşlar] miyânında mertebesi bülbülün dâstânî [*hikayesi-zîkrî*] esmâ-i sad-hezârdır. **Ya'nî bülbülün çektiği bin ismdir.** Bülbülün sâir mürgândan menzilesi, **insân-ı kâmilin sâir mevcûdâtta**n mertebesi gibidir. Zîrâ mazhar-ı ism-i **a'zamdır ki cemî'-i esmâ ve sıfâtı câmi'dir.** Ve bunda pervâneyi, âteş-i aşkda ihtirâk hasebiyle bülbül üzerine tercîh vardır. Zîrâ bülbül, şemm-i bûyla medhûş ve pervâne, bi'l-külliyeye muhteriktir. Bî-hûşda ise eser-i vücûd bâkîdir. Velâkin bu ma'nâ i'tibârîdir. Ve illâ ehlullâhın fenâsı, insilâhladır. [*soyulma, sıyırılma*] Yoksa bi'l-külliyeye mufârakat-i rûhla değildir. Ve'l-hâsıl, tafdîl-i pervâne ketm-i râza dâir bir ma'nâdır. Fe'fhem cidden.

Bu makâmın tafsîli budur ki, pervânenin hâli, **[Kim Allâh'ı bilirse, dili âciz kalır]** mertebesine dâir ve bülbülün şânı, **[Kim Allâh'ı bilirse, dili uzar]** derecesine nâzırdır.

24 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Zîrâ ehl-i fenâ-i mutlakda güft ü gû olmaz. **Şol cihetten ki, kendi vücûdundan bî-şuûr olan kimsenin gayr-ı şuûru olmaz.** Ve bu makâma, “temahhuz” derler. Fe-emmâ ehl-i bekâda kelâm-ı ilâhî tavîl ve takrîr-i esrâr, gayr-ı kalîldir. Şu kadar vâir ki esrârı remzle söylerler ve setrle tecrîd ederler. Meğer ki muhâtab olan kimse tasrîha ehl ola. Ve bu makâma “teşkîk” derler ki vücûd-i vâcib ve vücûd-i mümkinî câmi’dir. Ve bu makâmda insân-ı kâmil tavîlü’l-lisân olmasa esrâr-ı ilâhiyye gaybu’l-guyûbda maksûre ve mestûre kalır. Ve bundan zâhir oldu ki, kable’l- vüsûl, güft ü gû eden **mübtedî sâlik, bülbüle benzer ki dâstânî dürüst değildir.** Zîrâ henüz gülden bûy almağa bed’ etmiştir. Çünkü bî-hûş ola hâmûş olur ve çünkü sahve gele, güft ü gûdan yine hâlî olmaz. Zîrâ hâlini söyler ve sâir mürgânı dahi ol ma’nâya irşâd eyler.

(Nukile min Şerh-i Ebyât-ı Şeyh Sa’dî Hakkı Efendi)

İSM-İ A’ZAM-İ ÂLEM-İ CEBERÛT, İSM-İ A’ZAM-İ TENZÎLÎ VE İSM-İ A’ZAM-İ TEKVÎNÎ :

İsm-i a’zam dedikleri, **ism-i Allâh**’dır ki cemî’ esmâ-i ilâhiyyenin hakâyıkını câmi’dir. Ve ona ism-i a’zam-ı tenzîlî derler ki lafz-ı Allâh, ism-i lafzî ve mecâzîdir. Ve hakîkatte ism-i a’zam, **mezâhir-i esmâ olan kutbü’l-aktâbdır** ki “**abdullâh**”dır. Ve ona ism-i a’zam-ı tekvînî derler ki ism-i hakîkîdir. Zîrâ isim, müsemmâya alâmet için vaz’ olunandır. Lafız ise, mutlak ta’rîf içindir. Pes, müsemmâya delâlet-i külliye ile delâlet eden taayyün makûlesidir. Ol ismin hakâyıkı onunla kâimdir. Ve ehl-

i rûsûm gâfil olup mushaf-ı tenzîliye ta'zîmde ihtimâm edip, mushaf-ı tekvînînin şânına i'tinâ etmezler ve kelâmullâhı tenzîle hasr-ı kıyâs ederler. Bilmezler ki insân-ı kâmilî tahkîr etmek, evrâk-ı mushafı temzîkden beterdir. Ve her isim gerçi ism-i Allâh olup, Hakk'a izâfetle ism-i a'zamdır. Velâkin a'zamiyyeti ârifin irfân ve şuhûduna dâirdir. Ya'nî ma'rifeti mikdârı ismin izamına vâkîf olur.

Şöyle ki, ism-i a'zama câhil olana göre ism-i a'zam, ism-i asgar ve ism-i asgara vâkîf olana nisbetle ism-i asgar, ism-i a'zam olur.
Bu cihettendir ki ârifler eşyâyı tahkîr etmezler, meğer ki emr-i şer'le ola.

Ve her mevcûd ki Hakk'a istinâd etmiştir, ol istinâd bir ismin vâsıtasıyladır ki ol isim ona göre a'zamdır. Ve Hakk'a göre müntehâ ma'rifeti dahi mazhar olduğu ismin sırrıdır. Ya'nî Hakk-ı ma'rifet dedikleri, **[46-b]** ol ismin iktizâ ettiği hakâyık yüzündendir. Nitekim sultân-ı a'zamin merâtibi, esmâsının mezâhirinden fehm olunur. Ya'nî vezîr-i a'zam ve şeyhü'l-islâm ve kâdîasker isimleri ki fi'l-hakîka sultânu'l-a'zamin isimleridir. Zîrâ onların merâtibi, sultân-ı a'zamin merâtibidir. Merâtibde olan kimseler merâtibin esmâsının mazharlarıdır. Ve bu cihetten, her mertebe sâhibi hâlimden hoşnûddur. Zîrâ ol mertebenin aleminin ona ihtisâsı vardır, vezîr-i a'zamdaki mâ-adâ. Zîrâ onun ismi cümle esmâyı câmi' ve mertebesi cemî' merâtibi hâvîdir. Ve bu sırra binâen, ehl-i cennetten her biri hâlimden râzı olup, eğer libâsında ve eğer gayrıda gözüne

26 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

kendinden ahsen ve efdal görünmese gerekdir. Pes, dünyâ ve âhirette a'lâların hâli ednâlardan mestûrdur. Ve illâ gâile-i bî-huzûrluk zuhûr eder. Bu ise ism-i vehhâbın nâzır olduğu makâm-ı naîmle tena'üme mâni'dir. **Fefhem cidden.**

Ve **Ebû Yezîd Bestâmî**'ye suâl edip ism-i a'zam nedir ve kangisidir dediklerinde, cevâb verdi ki;

“ Siz bana ism-i asgarı gösteriniz, ben dahi size ism-i a'zamı göstereyim.”

Ya'nî, esmâ-i ilâhiyenin cümlesi ism-i a'zamdır, zîrâ azîme muzâfdır. Velâkin halkda sıdk-ı hâl ve mütâlaa-i kemâl yoktur. Ve illâ karıncada sırr-ı süleymân ve zerrede nûr-i hurşîd dirahşân ve katrede feyz-i bahr-i firâvân ve hacerde kıymet-i lü'lü' ve mercân ve hâkde misk-i râyiha-efşân vardır. Pes, i'tikâd ve ilim ve şuhûd kemâl üzere olunca, a'zamiyyet ve asgariyyet ve külliyyet ve cüz'iyet berâber olur.

Nazar eyle ki, zâhirde tîn emr-i mehîn iken, ya'nî çamûr bir nâ-çîz şey' iken nefh-i ehl-i tasarruf ile cevhere istihâle eder, ya'nî münkalib olur.

Asl-ı ism-i a'zam, kutbü'l-aktâbdır.
Zîrâ kutb Hakk'ın cemî' sıfâtını câmi'dir.
Hak Teâlâ ism-i a'zam olan kutbü'l-aktâb ile bilinir.

Fefhem cidden.

Nazm :

*Bakıp mir'ât-ı eşyâya ruh-ı esmâyı görsünler.
Kamû esmâda nûr-i zât-ı bî-hemtâyı görsünler.
Bu âlem âbdır âb içre olmuş mün'akis ol mâh,
Koysunlar sâyenin seyrin felekde ayı görsünler.
Dil-i âşıkda şûriş olmasa hâli mükedderdir,
Neden hâsıl olur serde aceb sevdâyı görsünler.
Şuhûdu tâm olanlar, katrede deryâyâ baksınlar,
Cihânda zerrede mihr-i cihân arayı görsünler.
İzâat eyleyenler Hakkıyâ şol gevher-i hâli,
Dil-i sengîn içinde durmayıp arayı görsünler.*

(Hitâb-ı Hakkı Efendi)

Ma'lûm ola ki, nûr-i velâyet bâtın-ı kutbdadır. Ve ol nûrdan murâd, lafza-i celâlin hakîkatıdır. Onun için lafza-i celâle, merci'-i esmâ olduğu gibi, kutb dahi medâr-ı âlemdir. Ya'nî âlem kutb üzerine devr eder. **El-hâsıl kutblar Hakk'ın ism-i hakîkisidir.** Bundan sultânın şerefi dahi fehm olundu. Zîrâ zıll-ı hakîkîdir. Pes, bu nazîrden ism-i a'zam fehm olundu. Velâkin ol yerde ki şuhûd ve huzûr yoktur, [47-a] ona göre ism-i a'zam sâir esmâ gibidir. Ve ol mahalde ki bu ma'nâ vardır, ona nisbetle cemî' ism-i a'zamdır. Onun için hareket-i sultânı bilen kimse, sultânın ednâ-i tâbî'ine sultâna

28 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

ettiği ta'zîmi eder. Zîrâ bunların cümlesi esmâ ile dâir ve Hak ile kâimdir. Pes, makâmlarına göre ta'zîm gerekir.

KERÂMET-İ İLMİYYE VE KERÂMET-İ KEVNIYYE

Suâl olunursa ki, kerâmet nedir ?

Cevâb budur ki, Hak Teâlâ'dan ba'zı ibâdına ikrâm ve in'âmdır. Velâkin kerâmet- i ilmiyye ile olan ikrâmı, kerâmet-i kevnîyye ile olan ikrâmından evlâ ve a'lâdır. Ve iki kerâmet ehli dahi ubûdiyyet ve edeb ile ehl-i istidrâcdan mümtâzdır. Zîrâ ehl-i istidrâc (ya'nî kerâmet-i kevnîyye ehli) olanlar memkûrlardır. Ya'nî çâh-ı mekrehe düşmüşlerdir. Şöyle ki, terk-i edebleriyle bile ba'zı füyûz ve küşûf hâsıl olsa, ikrâm-ı ilâhî sanırlar. Maa-hâzâ bî-edeblerin şânı istidrâcdır. Bu cihetten edeb-i şer'î olmayanları şeyh ittihâz etmek memnû'dur, gerekse hâlleri olsun ve gerekse olmasın. Zîrâ hâl dahi edebe mukârenetle makbûldür. Ve ehl-i da'vânın cümlesi edebden hâriçlerdir. Zîrâ hakikat-ı edeb odur ki, ubûdiyyetle kâim ola. Ve abd kul demektir. Kulda ise efendilik da'vâsı (rubûbiyyet da'vâsı) olmaz. **Pes, pâdişâhlar dahi kuldur. Velâkin esbâb-ı dünyeviyye müsâadesiyle kullukların nisyân etseler ve gurûr ehli olsalar, [Sen kulsun] diye tenbîhlere muhtâçlardır.** Ya'nî isti'dâtları kuvvette ise kibel-i Hak'tan ya melek vesâtatıyla yâhut bilâ-vâsita [28-a] tenbîh olunurlar. Ve illâ bir âgâh yüzünden tenbîh

lâzımdır. Ve Hak'tan âgâh ziyâde kılet üzere olup, mestûriyyetlerinden ötürü halk-ı âleme dahi müseyyeb kalıp birbirlerine müdâhene ile halleri harâb olmuş ve her biri binâ-i münhedim sûretin bulmuştur. **Ma'lûm** ola ki, **terk-i edeb bâis-i tenezzüldür**. Belki mûceb-i sehat ve müneffir-i melâike-i rahmettir. Ve bî-edeb olan vâiz ve müderris ve muallim ve emsâli dahi böyledir.

**Meselâ, bir sâlik Hallâc-ı Mansûr hakkında,
“Eğer bir mürşid olaydı onu irşâd edip ol vartadan
tahlîs ederdi ”
demek bâtıldır. Meğer ki gayrin kelâmını hikâye
eyleye. Ya'nî kümmel-i evliyâdan biri Mansûr
hakkında kelâm-ı mezbûru söylemiş olsa, bu dahi
onun kelâmını nakl etse lâ-be'sdir.**

(Nakd-i Hâl-i Hakkı)

BALIK HİKÂYESİ

Hak Teâlâ, vasfında buyurur : [Rabbul alemîn]

Pes, sıfâtına sûret vermese, zatına neden istidlâl olunurdu. Ve âsârı yüzünden görünmese nerde bulunurdu.

Hey meded ki bu deryây-ı evsâf ve âsâra garîk olmuşsun. Yine mâhîler [balıklar] gibi su nedir bilmezsin. Ve bu kadar menâr ve meşhedi senin delâletin için vaz' eylemiştir. Yine yola gelmezsin.

30 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Ve Hakk'ı gördüm diyenlerin dahi fi'l-hakîka gördükleri, zulmât-ı anâsırda bir berkdir. Fe'fhem. [anla]

Ma'lûm ola ki, balıklar dâimâ ondan hâsıl ve içinde oldukları suyu göremedik, ne asl şey'dir, suyu bize göster diye suâl ettikleri ulu balık; siz bana sudan gayrı bir nesne gösterin tâ ben dahi size suyu göstereyim dediği gibi, izhâr olan vücûd bir olduğunu fehm ve iz'ân edemeyenlere, Hakk'ın vücûdundan gayrı siz bana bir nesne gösterin tâ ben dahi size Hakk'ın vücûdunu göstereyim diye tâlibine cevâb verile.

HACC-I SÛRÎ VE HACC-I MA'NEVÎ

Hazret-i Hak Celle ve Alâ buyurur :

[Yoluna gücü yeten her kimsenin Beyt'i haccetmesi de insanlar üzerine Allâh'ın bir hakkıdır] (Âl-i İmrân,3/97)

Ey sâlik ! Hüdâ'nın yolu ne sağdan ve ne soldan ve ne yüksekte ve ne alçaktan ve ne uzak ve ne yakîn olur. Belki Hüdâ'nın yolu gönüldedir. Ve bir kademdir eder ki, **"nefsini terk edip kûy-i Hakk'a gel."**

Hattâ kendinden geçip, bu meydâna gel. Hz. Muhammed'den (salla'llâhu aleyhi ve sellem) sordular ki;

Hüdâ nerededir ?

Buyurdular ki; kullarının kalbindedir. **[Mü'minin kalbi Rabbin beytidir]** [Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 99, 100.] budur.

***Gel iste ki hacc gönül haccıdır.
Gönlü nerde olur dersin, işit ki***

[Mü'minin kalbi, Rahmân'ın iki parmağının arasındadır]
İbn Hanbel, II, 173; İbn Mâce, I, 72

Ey azîz !

Sûret-i hacc her kişinin işidir. Ammâ hakikat-ı hacc her
kişinin işi değildir.
Belki er kişinin işidir.
Gerçi hacc yolunda altûn akçe gider, ammâ Hak yolunda
cân ve dil gider.
Pes, bu makâm şol kişiye müsellemdir ki cândan geçe.
[Yoluna gücü yeten her
kimsenin...] (Âl-i İmrân,3/97) budur.

Hikâyet olunur ki, Ömer ibnü'l-Hattâb (radiya'llâhu anh)
bir gün Hacerü'l-Esved'i takbîl edip eyitti ki;

**Ey Hacer-i Esved ! Bilirim ki sen bize ne nef' ve ne
zarar eder bir tâşsın. Eğer Rasûlullâh seni takbîl
etmese, ben dahi takbîl etmezdim.**

Hz. Alî kerrema'llâhu vechehû ve radiya'llâhu anh
buyurdular ki :

Yâ Ömer!

**Belki ol Hacer-i Esved nâfi' ve zârdır ki ahidnâme-i
ezel onda mündericdir. Bûseyi ol ahidnâmeye
ederler, hacere değil.
Cemâl-i Ka'be bu sûret ve divârlar değildir ki onu
hacılar görürler.
Belki ol nûrdur ki kıyâmette ahsen-i sûretle gelip,
zâirlere şefî' olur.**

Ey azîz !

32 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Hiç ömründe rûh ile hacc etmiş misin ki, **[Cuma miskinlerin haccıdır]** Meğer işitmedin mi Ebû Yezîd Bestâmî (rahimehullâh) bir gün bir kimseye rast geldi. Dedi ki :

Nereye gidersin ?

Eyitti : **Hacca giderim.**

Dedi ki : Nen var ?

Dedi ki : **Yedi akçem.**

Eyitti: Ol akçeyi ver bana ve yedi kere bana tavâf eyle, haccın tamâm olur. Aslı budur ki **[160-b] [İlk yaratılan şey benim rûhumdur]** [Hâkim, II,600, **Müsned**, IV, 127; İbn Hibbân, **el-lhsân**, XIV, 312,313.] kalıb-ı Bâyezid'de idi.

Pes, onunla ziyâret-i Ka'be hâsıl oldu. Şol ef'âl ve akvâl ve harekât ki hacc yolunda vâki' olur, her birinde bir sırr vardır. Lâkin bir gözü açık kimse gerek ki tâ ki onu fehm eyleye. Henüz kalıblar yok iken rûhlar ziyâret-i hacc ederlerdi. **[Bütün insanlara haccı ilan et! Yaya olarak sana gelsinler]** (Hacc,22/27) Pes, beşeriyet mâni'dir, Ka'be-i rubûbiyyete erişmeğe. Veyâ rubûbiyyet sahrây-i sûrete gele.

Her kişi ki sûret Ka'besine vara, Ka'benin kendini görür.

Ve her kîm gönül Ka'besine vara, Hüdâ'yı görür, inşâallâhu teâlâ.

Bir gün ola ki her nesnenin asl ve fer'ine vâkîf olup, ne dediğimizi bilesin. (Hadîd,57/29)

[Ve gerçekten lütuf ve ihsan Allâh'ın elindedir. Onu dilediğine verir ve Allâh çok büyük lütuf sâhibidir]

(Nukile min Mecmua-i İsmâil Hakkı Efendi k.s.)

HACC-I ASGAR VE HACC-I EKBER

Ma'lûm ola ki, İbrâhim (a.s.) buyurur : Ey ümmet-i muhammed ! Ben size emr-i ilâhî ile bir beyt binâ eyledim. Pes, siz onun ziyâretini kasd ediniz, tâ ki hacc-ı asgar edesiniz. Ve fi'l-hakîka rabb-i beyti murâd ettiniz, tâ ki hacc-ı ekber edesiniz. **Zîrâ Ka'be vahdet-i zâtiyyeye işârettir. Ve ârif olan, der ü dîvâra bakmaz. Belki deyyâre (ahade) nazar eyler.** Ve şol ki a'mâ ola, onun çeşminden çi hâsıl ki cemâl-i yûsufu görmez. Ve bundan fehm olundu ki, hacc gazâdan efdaldır. Eğerçi gazâ mukaddemdir. Zîrâ gazâ katl-i nefs-i emmâreye remz olmakla tahliye bâbındandır (hâ-i mu'ceme ile). Hacc ise müşâhede-i rûh kabîlindendir ki tahliye ki (hâ-i mühmele ile)elhamdü li'llâhi teâlâ bu fakîre bu tertîb üzere vâki' olup, iki kere gazâ-i nemçeden sonra iki hacc-ı asgar ve ekber tedârik-i ilâhî ile olmuştur. Ve fi'l-hakîka mebrûr odur ki halktan Hakk'a rücû' edip, bir dahi ma'siyet değil, belki mâ-sivâya iltifât etmeyesin. **Zîrâ basarın ol vechi mütâlaadan sonra gayra nazarı harâmdır.** Ve eğer Hakk'dan halka döner ise, ebedî mahcûb olup kalır. **Ve ittifâk-ı ulemâ onun üzerinedir ki mâl-i harâm ile hacc**

34 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

edene sevâb yoktur. Belki haccı merdûddur. Eğerçi hacc ondan sâkıt olur. Ve İmâm-ı Ahmed sâkıt olmaz demiştir. (Hakkı Efendi)

HACC-I HAKÎKÎ VE MEKKE-İ HAKÎKÎ

Vatan-ı mahabbet-i dünyadan mü'minin kalbine Mekke-i hakîkîdir, ona müteveccih ola ve yedi kere tavâf ede. **Ya'nî gönlün yedi mertebesi vardır, onu tavâf ede.** Ve her mertebede bir alâmet-i zâhir ola.

Evvelki mertebede yeşil nûr ve ikinci mertebede gök nûr ve üçüncü mertebede kırmızı nûr ve dördüncü mertebeye sarı nûr ve beşinci mertebede ak nûr ve altıncı mertebede kara nûr ve yedinci mertebede bî-reng nûr göre. Ya'nî renksiz bir nûr-i mutlak göre.

Her hangi âşık ki Mekke-i hakîkîyi bu tertîb ile tavâf etmeye, haccı makbûl değildir. Zîrâ zât ebedî idrâk olunmaz. Hicâb her bir şey'dir ki matlûbunu senin gözünden [161-a] setr eder.

HALVET-İ SÛRÎ VE HALVET-İ HAKÎKÎ

Sâlik olan kimse halvete gire, mescide girer gibi bismillâhirrahmânirrahîm diye, meşâyihin ervâhından medet taleb ede kendi şeyhi vâsıtasıyla ve halvete hâlisân Allâh için gire. Ve Allâh'dan gayrıdan i'râz kıla ve halvetini kabir menzilesinde kıla ve kendini Allâh'a gider bile. Gözüyle Allâh'dan gayrısını zâhirde terk

kıldığı gibi, kalbiyle dahi terk ede. Bağdaş kurup otura yâhut diz çöküp otura, teşehhüdde oturur gibi. Yâhut iki dizi üzerinden miyânına çille kuşanıp otura. Ve'l-hâsıl, ne vechile oturmakla kalbi rahat olursa öyle otura. Tâ kîm a'zâsı müteellim olup gönlü teşvîş çekmeye. Başını aşağı kıla, ta'zîm üzere müteveccih ola ve iki gözünü yuma. Hak Teâlâ'nın **"ene celîsün men zekeranî"** dediği kavlini ya'nî **her kim ki beni zikrederse**, ben onunla bile otururuz mazmûnunu mülâhaza kıla. Ondan sonra şeyhinin hayâlini iki gözü arasında kıla, zîrâ şeyh onun refikidir. **Tarîkde dahi şeyh ma'nâ cihetiyle ve rûhâniyyetle onunla biledir. Zîrâ her kim ki hakîkten gerçek şeyhdir, onun rûhâniyyeti cemî' mürîdlerinin rûhâniyyetiyle biledir, eğerçi mürîdleri bin aded olur ise de.** Ondan sonra kalbini zikrin ma'nâsına meşgûl kıla, [204-a] mertebesi mikdârınca ma'nây-ı ihsânı mülâhaza edici olduğu hâlde. Ya'nî Allâh Teâlâ görür durur gibi ola, eğer kendi onu görmez ise de. Allâh Teâlâ onu hîd görür durur diye bu vechile mülâhaza kıla.

Ondan sonra lisânını gönlüne tâbi' kıla. Diliyle **"lâ ilâhe illallâh"** derken, mertebesine göre **"lâ ma'bûd"** **"lâ murâd"** **"lâ mahbûb"** **"lâ matlûb"** **"lâ maksûd"** ma'nâlarını mülâhaza kıla.

Zîrâ kişi halvete girmezden evvel, nûr-i tevhîdi safahât-ı kâinâtta müşâhede kılmasa, ona feth-i hakîkî hâsıl olmaz. Kaçan ma'nây-ı zikr galebe etse, kalb üzerine dahi mezkûrun huzûru nûru işrâk edip zâhir

36 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

olsa, zikr ma'nâsının mülâhazasını terk ede. Ma'nây-ı ihsânı mülâhaza ede. Pes, zikr ede, Allâh'ı görür gibi. Ondandır kaçan ma'nây-ı ihsân galebe etse, sırrıyla murâkabe ede. Murâkabe-i hâs bula. Şöyle kîm, kendini ölüp fânî olur gibi kıla. Ve dahi kendi vücûdundan ve idrâkinden ve şuûrundan kaçsın. **Allâh'la ola.** Kendiliği ara yerden götürülmüş ve mahv olmuş, ke-ennê hiç vücûda gelmemiş gibi ola. Pes, bu hâl üzere müstemir ola. Mâ-dâm ki hadîs-i nefsdan sâkin ve sâkit ola. Kaçan, nefse havâtır görünmeğe başlasa, yine zikre meşgûl ola. Tâ kîm hadîs-i nefsi munkatı' olup, ma'nây-ı zikr galebe edince. Ammâ halvet-i hakîkî oldur ki, Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ona işâret edip dedi: **"benim için Allâh'la bir vakit vardır kîm, onda ne melek-i mukarreb sığar ve ne nebiyy-i mürsel sığar dedi."**

Ey tâlib !

Kendini fânî kılmağa sa'y eylesin. Senliğini koyup ona kaç. İnşâallâh-i teâlâ bu meşreb-i azbden sen dahi nasîb-dâr olasın. Ve halvete giren zâkire, gerekmez kîm halvetinde bir kelime söz söyleye. İllâ meğer kîm, ol söz söylemek üzerine şerîatte müttakîn olmuş ola. Yâhut kendinin sadrında olduğu emrde hâlinin islâhında onu söylemeğe muhtâc ola.

Pes, halvete giren, ne vakt kîm bir kelime söylese ki onu söylemeğe zarûret olmaya, kalbinin nûrâniyyetinden birâz nûr ol kelime ile bile çıkar. Ziyâde söylese, şol kelimelerden kîm onu söylemek

zarûrî değildir, onunla bile çıkar. Şol nûrlar kîm zikretmekle onun kalbine dolmuştu. Pes, onun kalbi nûrdan hâlî kalır.

Neûzü billâh.

Kaçan sâlik halvete girip halâyıktan kesilmek kasd etseler, gerekdir kîm ol halvet şeyh huzûrunda ola. Dahî şeyhin zâhir emriyle ola, yâhut bâtin emriyle ola. **Zîrâ mürîdin şeyhiyle kaçan râbitası sahîh olsa**, dahî onun emrlerine ve işâretlerine kendi teslîm olmuş olsa, ol mürîd vâkiasında şeyhi görür. Ve ol şeyh ona vâkiasında emr eder ve nehy eder. Dahî vâkiasın hall eder.

Dahî keşf günü kasdı için, dahî kerâmât-ı ayânı tahsîl etmek için halvete girse, ihlâs-ı sırf şartına riâyet eylemese, şeytân onda tasarruf eder, onunla oynar.

Dahî [204-b] maskaralığa alır. Dahî bâtıl nesneleri hak sûretinde ona gösterir.

Zîrâ mürîdlerimizden birisi horasanda düstursuz ve dahî vakitsiz halvete girdikte, şeytân Hızır sûretinde ona geldi.

İmdi dilermisin ki sana ulûm-ı ledünniye hâsıl ola.

Ol mürîd **dahî dilerim** dedi.

Ol mürîdin dahî cereyân-ı lisânla maârifden söz söylemeğe meyli vâridi. Pes, şeytân **ağzını aç** dedi. Pes,

38 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

ağzını açtı, şeytân ağzına tükürdü.

Ondan sonra bir kitâb tasnîf etti kîm maârifden nice bâbı müstemil idi. Çün kîm tasnîfini arz kıldı ve vâkiasını hikâyet etti.

Ben dedim, ey miskîn ol gördüğün şeytândır. Hızır sûretinde seninle oynadı. Ve Allâh'ın zikrinden ve tâatından seni meşgûl kıldı. Vâr bu kitâbı mahv eyle ve tevbe eyle dedim.

Tahkîk şeytân sâlihler sûretinde çok gelir. Ammâ Hz. Rasûlu'llâh sallâ'llâhu aleyhi ve sellem sûretine giremez. Ve'l-hâsıl düstursuz girmek mazarrattan hâlî değildir. Maâza'llâh-i Teâlâ.

(Nakd-i Hâl-i Hakkı Efendi)

KURBÂN NE VAKTTEN BERÎ CÂRÎDİR VE AKÎKA KURBÂNININ SIRRI [Okuyun]

Ma'lûm ola ki, kurbân Hz. Âdem aleyhisselâm zamânından beri kalmıştır. Ondan mukaddem kurbân etmek yoktu. Belki cemî' eşyâ tesbîh ve tevhîde meşgûl idi. Nitekim Kur'ân'da gelir: **[Hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile tesbih etmesin]** (İsrâ,17/44) Pes, Âdem halk olundukta tesbîh ve tevhîd ve sâir ezkâr ve a'mâlin hükmünü verip icrâ ettiğinden gayrı kurbânla dahi takarrüb ve taabbüd etti. Tafsîli budur ki, **Allâh Teâlâ Âdem'den mukaddem olan eşyâyı halk ettikte vücûd ni'meti mukâbelesinde onlardan şükr taleb eyledi.** Onlar dahi şükrâne tesbîh ve tahmîde meşgûl oldular ki tesbîh

zâtı ve tahmîd sıfâtı mertebesindedir. Ve onlara kurbân etmek teklîf etmedi. Zîrâ ol vaktte lahm-i kurbânı ekl edecek kimse yoktu. Şol cihetten ki ekl ve şürbden münezzehtir. Ve insândan gayrısı dahi ekle sâlih değildi. Pes, eğer ol vaktte âlemde olan eşyâ kurbân etmek lâzım gelse abes olurdu. Fe-emmâ Âdem zamânında abes olmadı. Kurbân eder bulunduğu gibi, Âdem cinsinden kurbân etini yemeğe sâlih kimse de bulunurdu. İşte bu ibtidâ-i kurbândır ki ona akîka derler. **Ve herkes akîkasına merhûndur. Ya'nî erkek doğduğu vakt iki kurbân ve kız doğduğu zamân bir kurbân etmek gerekdir.** Eğer bu vechile etmeseler, ol oğlan ve kız nâ-bâliğ iken vefât etse babaya ve anaya şefâat etmezler. Ve bâliğ olup gitseler, bilâ-kurbân kendi nefslerini tahlîs etmezler, zirâ mukaddem şükr-i vücûd bulunmamıştır. Ya bir kimse evvel emrden vücûdu ni'metine şükr etmese, sâir vücûda tâbi' olan ni'metlere dahi küfrân üzerine olmuş olur.

DİKKAT

Bu cihetten bir kimse doğdukta kendi için kurbân olunmadığını bilse veyâ şüphelense, hayatta oldukça yüz yaşına girse dahi kurbân etmelidir, mevtinden sonra kurbân olmaz.

İyd-i adhâda kurbân edip sevâbını murâd ettiği kimsenin rûhuna hibe eyleye. Velâkin ona kurbân-ı akîka demezler. Zîrâ kurbân-ı akîka hayatta olana mahsustur, nitekim mürûr etti.

40 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Ve mervîdir (rivayet olunur) ki, Rasûlullâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Hazretleri risâletle meb'ûs (peygamber olduktan sonra) olduklarından sonra kendi nefs-i tabîiyyeleri için akîka kurbân ettiler. Ve bir kurbân dahi edip sevâbını ümmete ihdâ ettiler.

Pes, ümmet üzerine dahi bu iki vechile kurbân-ı akîka meşrû' oldu. Kurbân-ı akîka gerçi ind-i (yanında) İmâm-ı A'zam müstehab ve ind-i Şâfiî sünnettir. Velâkin ind-i İmâm-ı Ahmed vâcibdir. Çünkü bu mes'elede ehl-i ictihâd arasında ihtilâf vâki' oldu. Akvâ olan, ihtiyât tarafını tutup İmâm-ı Ahmed kavliyle amelen akîka etmek [418-b] gerekdir. Zîrâ İmâm-ı Ahmed'in kavli erbâb-ı hakâyık mezhebine muvâfıktır.

Ve kurbân deveden ve sığırdan ve koyundan ve keçiden, bunların dışısından ve erkeğinden câizdir, horozdan değil.

Velâkin sığırın dışısının ve sâirin erkeğinin lahmi atyebdir. (iyidir) Pes, eti tatlı ve semiz olandan kurbân etmek kabûle ve sevâba akrebdir. **Ve kurbâna kâdir olmayanın işi Allâh'a kalmıştır.** Eğerçi bu zamânede fakir az bulunur. Kendi nefsini tahlîs etmek derdine düşen adam afyon ve keyf kaydından geçer ve haram ve habîse sarf ettiği akçeleri cem' edip umûr-i dîne harc eder. Ya'nî duhân ve afyon ve bunun emsâli mükeyyifâta dâir için sarf edecek para bulurlar, müddet-i ömründe şûkr-i vücûd için bir kurbân etmeğe harc edecek para bulamaz. Ve avratlardan dahi zarûret ehli olanlar, tezgâhdan ve gergefden ve eğirmekden ve gayrı amelden kesb ettikleri yünü cem' edip cem'iyyetlere ve düğünlere çıkmak için zîb ve zînete verirler. Onların dahi dûzahdan necât

murâdları ise helalden kesb edip mallarını levâzım-ı dîne sarf edeler. **Ve akîka kurbânını doğan mevlûdün yedinci gününde edeler diye yazılıdır.** Eğer zarûret olursa te'hîr dahi olunur. Ve ol kurbânın fazalâtını bir çukura koyup defn ede ve mümkün oldukça kemiklerini kırmaya, belki mafâsıldan fasl ede ve iyi nâm hâtuna budundan vere. Ve eğer bütün bütün bir kazan içinde kaynatıp piştikten sonra lahmini tefrîk etse, bu sûrette kemiklerini cem' edip bir pak yere defn ede.

Ve boğazlarken veyâ boğazlanırken yanında durup böyle diye :

[Allahım, bu benim akîkamdır] Eğer kendi nefsi için ederse ve eğer gayrı için ederse, diye ki **[Allahım! Bu filan oğlu filanın akîkasıdır, onun kanını kanına, etini etine, kemiğini kemiğine, cildini cildine, kıllarını kıllarına bedel kıl, Allahım, onu onun için cehenneme karşı fidye kıl]** Eğer kendi için ise, **[Allahım, onu benim için fidye kıl]** diye ve bu kurbânın gerçi lahminden ekl etmek câizdir, zîrâ nezr kısmından değildir.

Velâkin eğer kendi nefsi için boğazlarsa ekl [yememek] etmemek evlâdır. Zîrâ ekl etse kendi nefsi için sa'y etmiş olur, ya'nî garazdan hâlî olmaz. Onun için uşaklara yedi günlük iken ve dahi süt emerken ederler. **Tâ ki kendileri için olan kurbân etinden yemeyeler.** Zîrâ ol vakt et yemeğe sâlih değildir. Ve bundan fehm olunur ki ol kurbânın etinden akrabâsı olanlar ekl ederler, fe-emmâ takvâ bâbından şu kadar vardır ki usûlü, vâlideyni ve büyük babası ve büyük anasıdır, cümlesi bir hükmde olmakla ekl etmeseler evlâdır. Ve burası ziyâde amîk

42 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

nesnedir. Zîrâ garaz-ı nefsdan halâs olmak değme kimseye verilmemiştir. Hattâ ba'zı ağniyâ, kendi hizmetlerinde olan huddâma [419-a] o huddâm er olsun avrat olsun zekât verirler. **Murâdları zekâtımız yabana gitmesin, zîrâ bu huddâmla intifâ' ederiz derler.** Maa-hâzihî zekâtın ta'rîfinde "lillâh" diye kayd olunmuştur. Pes, hizmet garazı için def' olunan mal ne vechile lillâh olur. Şu kadar vardır ki eğer ol huddâma hizmetleri mukâbelesinde gayrı mal verip veyâ libâs ilbâs edip, niyyetini garazdan tahlîs için edebilirse onlara zekât vermek lâ-be'sdir. Meğer kîm âzâd olmamış kulu ola. Bu sûrette ona zekât verilmez ve nezri kurbânından dahi verilmez. Usûl ve furû'una yedirmedigi gibi. Ve ol kul için dahi sadaka- i fitr verirler, beslemesi için değil. Meğer kîm kulu hizmet için olmaya, belki ticâret için ola. Bu sûrette eğer sene devrederse, hesâbı kadar sâir emvâli gibi zekâtını verir. Ve gâzî, gazâ ederim ve hacı, hacca giderim demekle zekâtı sâkıt olmaz. **İşte bu tafsîl kulağına girdi ise, gaflet etmeyip akîka kurbanını edegör, elhamdülillâhi teâlâ.**

Bu âna gelince ki on yedi evlâdım olup, on altısı âhirete gitmiştir. Cümlesi için akîka kurbânı kesilmiştir. Ve kendi nefsim için dahi zebh olunmuştur. Bu ma'nâdan ötürü nâ-bâliğ vefât eden evlâdımdan kıyâmette şefâat me'mûlumdür.

Ve bu kurbândan gayrı olan karâbîn bu kurbânın furû'u gibidir. Meselâ, ıyd-i kurbânda olan kurbânın aslı Hz. İbrâhim'den kalmıştır ki oğlu İsmâil'i zebh etmek murâd

ettikte kebh-i azîm vârid ve fidâ'-i İsmâil olmuştur. Şöyle ki, eğer İbrâhim İsmâil'i bi'l-fi'l zebh etmiş olaydı, her mü'mine evlâdından birini zebh etmek vâcib olurdu. Avâm-ı nâsın bu ma'nâyâ tahammülü olmadığından Allâh Teâlâ rahmet-i âmmesiyle tahfîf edip, onun bedeline kurbân-ı adhâyı meşrû' kılmıştır. Bu cihetten kendi vücûdu ni'metine şükreden evlâdı vücûdları ni'metine dahi şükredip kurbân etmelidir. İki sûrette dahi nef'i kendine âiddir. Zîrâ fi'l-hakîka kendi zebh olursa veyâ evlâdından birini zebh etse hâl nice olurdu. Ey gâfil, türâbdan mahlûk olduğundan yübûsetin kemâlde ve imsâkin nihâyettedir. Bilmez misin ki hubûb anbarda durdukça fesâd kabûl eder. Ya ne için **[Dünya ahiretin tarlasıdır]** denildi. Tâ ki sen amel tohumunu ekesin ve sonunda mahsûl biçsin. İmdi ömrünü çürütme ve malını yabana atma. Belki bir mikdârını olsun kabrine gönder. Ve sen kabre girmezden evvel amel-i sâlihın kabir içine girip sevâbını orada hazır bulasın. Ve sen nice ahlâk-ı ilâhiyye ile mütehallik olursun ki Hak Teâlâ cevâd ve vehhâbdır. Cûdu odur ki kable's-suâl sana i'tâ eder. Ve hibesi odur ki verdiği nesneden ötürü senden ivaz talep eylemez ve hibesini geri döndürmez. Nitekim senin vücûdunu bi'l-külliye senden **[419-b]** alıp, seni adem-i mahz yoluna çevirmez. Ve ba'zı evlâdını kabz ettiği dahi böyledir. Zîrâ mevt dedikleri adem-i mahz değildir. Eğer saîd isen bir gün onlara mülâkî olursun. Hemân îmân-ı kâmil talebinde ol. Ve halkın evlâd-ı sığarı îmânda ve küfrde kendilerine tâbi'dir. **Ya'nî mü'minlerin nâ-bâliğ vefât eden evlâdı kendileriyle bile**

44 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

cennette ve kâfirin cehennemdedir. Ve bu kavî esahhdır. Ve bu mahalde dahi kelâm vardır fe-emmâ mahallî değildir.

Biz yine sadede gelelim ki kurbânda ziyâde fazîlet olmakla ganîye ve fakîre şâmil oldu. Zîrâ eğer nezr ise edâsı lâzım gelir. Ve eğer değilse dahi kâdir olduğu mertebeden kurbân eder. **Nitekim sadaka-i fitr vâcib değil iken sadaka vermek evlâdır. Ve şükr kurbânı dahi bayram kurbânı gibidir ki herkes onun lahminden ekl eder.** Ve nezr etmek bahîllere göredir. ya'nî bir kimse sahî olsa ve vefâ sıfatı vücûdunda temkîn bulsa nezr etmeden dahi kurbân eder ve kurbân onun hatırına gelmek dahi kifâyet eyler. Gerek lisâna getirsin ve gerek getirmesin. Fe-emmâ bu makûleler kalîldir. Ve kurbân etmekden maksûd, fi'l-hakîka nefis ve tabîatı zebh etmektir ki mahall-i hevâ ve şehvâtîr. Zîrâ kan şehvete işârettir ki riyâzetle kan azaldıkça yerine nûr gelir. Ve kanla hâsıl olmayan kuvvet nûrla hâsıl olur. Zîrâ kan âlem-i fenâdan ve nûr âlem-i bakâdandır. Ve bir günde üç kere taâm yemek meşrû' değildir. Belki sâim değilse **[Sabah ve akşam]** mûcebince iki kere taâm yer. Ve hacamat dem-i fâsidi ihrâc ve kuvây-ı şehvâniyyeyi taz'îf içindir. Zîrâ kesret-i eklden kan çoğalıp, mecrâsı olan damarlara şeytân yürümeğe başlar ve fesâd ve vesveseden hâlî olmaz. Neûzü billâhi min şerrihî. (Halîliyye ve Hitâb-ı İsmâil Hakkı Efendi)

Not: Çok kere tecrübe etmişizdir. Yoğun bakıma düşmüş bir hasta velevki (anne ve baba olsun) müzmin bir hastalık ile muzdarip ise bu kişiler

için kurban kesmelerini tavsiye etmişizdir. Muhakkak iki iyilikten biri zuhur eder. Yoğun bakıma düşmüş ihtiyar hastalar için bu kurban meselesinin önemi bu yazı ile açığa çıkmış oldu. Akika kurbanına işaret eder.

Ihramcizâde İsmail Hakkı

KAZÂ VE KADER

Bir def'a reîsü't-tâife **Sehl ibni Abdullâh et-Tüsterî** sırr-ı kazâ ve kaderde tulû'-i şemsden irtifâ'-ı nehâra dek muhâcce ettiler, âhir makâle-i îblîs bu oldu ki :

“Yâ Sehl, ben eşyâdanım ve Hak buyurdu ki, **[Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır]** (A'râf,7/156) Sehl dahi :

[İleride onu, bilhassa sakınanlara ve zekâtını verenlere tahsis edeceğim] mazmûnu sende mefkûddür (yitik-kayıp), niye merhûmolursun [merhamete mazhar olamazsın]” (A'râf,7/156) dedi. İblîs dahi :

“ **Yâ Sehl, bu söz câhil sözüdür, nolaydı söylemeyeydin, benim muttakî olmadığım- neden bildin**” dedi. Ve Hak Teâlâ benim la'nıma yevm-i dîni gâyet kılıp **[Ve cezâ gününe kadar lânetim senin üzerine olsun]** (Sâd,38/78) buyurdu. Ve: “**Ehl-i a'râfın orada secdelerinin kabûlü benim kabûl-i tevbe dahi beni tama'a [açgözlülük, aşırı istek.] düşürdü. Yâ sehl, bilmedin mi ki takyîd [şart koşma-kayıt] senin sıfatındır, rahmet-i Hak mutlakdır** ” diye gâib oldu.

Sehl der ki:

“İblîsin elinde mahcûc **[Delil ve bürhanla isbat edilmiş olan]** olup gussamdan rîkim **[tükrüğüm]** boğazımda kalıp

46 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

ibtilâ' edemedim. **Ve tâ şöyle oldum ki tarîkat-ı ma'rifeti iblîsden ahz etmek haddine vardım."**
Bunda İblîs'in cemî' makâmâtta ilm-i vâfirine delâlet vardır, ilm-i zâttan gayrı.

Zîrâ eğer zât-ı Hakk'a ilmi olaydı berzahda kalmazdı ve Âdem'e secde kılıp Hakk'dan mahcûb olmazdı.

İşte ilm ve amelde istikrârı olmayanların halleri budur.

Ey niceler erdim sandılar velâkin menzilin nisfına gelmediler.

Niceler içtim kıyâs ettiler şarâb-ı miskiyyi'l-hitâmı.

Onlar ise ma'rifetin kokusunu bile almadılar.

Ve alâ hâzâ. (Kıyas et)

Her asrın ekser-i süllâkı kâmil elinden çıkmadıklarından tarîk-i Hakk'a ayak basamadılar. Ve nefs-i kündü terbiye-i üstâzdan çıkarmayıp kılıcı arşa asamadılar. **[De ki: "Doğrusu lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir"]** (Âl-i İmrân,3/73) (Hitâb-ı Hakkı Efendi)

***

KALEM

Ma'lûm ola ki, kalem rûh-ı Muhammed (salla'llâhu aleyhi ve sellem)e işârettir. Buyurmuşlar ki, mine'l-ezel ile'l-ebed makdûrâtı tafsîlen takrîr ve tahrîr eylediğinden ötürü kalem denildi. Ve ehl-i irfândan ba'zılar buyurmuşlar ki, "**nûn**" ibârettir deryây-ı evvelden ki **[Gizli bir hazine idim, bilinmeğe muhabbet ettim]** (Aclûnî, II, s.132.) ve kalem ibârettir deryây-ı sâni'den ki **[Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir]** (Ebû Dâvud, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 17.) dir **[Satır satır yazdıklarına]** (Kalem,68/1)

ibârettir, deryây-ı sâlisden ve râbî'den ki müfredât-ı mülk ve melekûtur ve dâim kitâbette derler. Onların kitâbetinden mevâlîd peydâ olur.

Beyit :

*Devâtım nûndur, çıkipdur harf ü ma'nâ heb,
Bu ilhâmın makâmı kâbe kavseyn ev-ednâdır.*

Devât ve muhbire, devât dedikleridir. Ve nûndan murâd, noktadır ki mertebe-i ahadiyyettir. Ya'nî ümmü'l-kitâb dedikleri aslû'l-kitâbi'l-vücûddur. Nûn ile tesmiyeye vech budur ki ol müctemi'-i midâd-nümûddur. Ya'nî ne kadar nükûş-i âlem varsa ol mertebede müctemi'dir ki kâtib-i ezel onu sun'uyla elvâh-ı esmâ üzerine nakş eylemiş [430-b] ve hurûf ve kelimât ve âyât ve süveri tafsîl kılmıştır. Kâtib devâtan ahz ettiği midâd ile sahîfe üzerine harf ve emsâli nakş ve tersîm ettiği gibi. **Onun için âlem-i kebîre nüsha-i âfâk ve âlem-i sagîre nüsha-i enfüs ve ikisinin sırrını cem' eden Kur'ân'a nüsha-i Kur'ân denildi.**

KALEMÜ'L-A'LÂ :

Âlem-i ceberût.

KALEM-İ A'LÂ :

Hakîkat-ı muhammediyyeye kalem-i a'lâ ve mertebe-i icmâl dahi derler. **Kalem, kalb demektir.** Kalem-i a'lâ, sürâdikât demektir. Kalem-i a'lâ, rûh-i izâfî, insân-ı kâmil ve akl-ı evvele **[Nûn. Kaleme ve satır satır**

48 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

yazdıklarına yemin ederim] (Kalem,68/1) mazmûnunca devât-ı feyz-i akdesden istifâza ve nefs-i külliyye ifâzada kalem mesâbesinde olduğu için kalem-i a'lâ derler.

MAKSAD-I AKSÂ, KALEM VE LEVH

Ma'lûm ola ki, kalem ve levhin hakîkati kalb ve rûh-i insândır. Zîrâ rûh âlem-i sırrdan ahz ettiği umûr-i gaybiyyeyi levh-i kalbe sebt eder. Ve umûr aslında zât-ı insânda merkûz ve müsbettir. El-hâsıl, levh-i icmâli-i insânî ve enfüsî, levh-i tafsîli-i âfâkînin asl ve ma'denidir. Ve kalemin tafsîli nefs-i küllîde olduğu gibi, rûhun tafsîli dahi kalbedir.

KALEM-İ A'LÂ VE AKL-I EVVEL VE RÛH-İ MUHAMMEDÎ CEVHER-İ VÂHİDDİR:

Ma'lûm ola ki, kalem-i a'lâ ve akl-ı evvel ve rûh-i muhammedî vecher-i ferdden ibârettir ki eğer Hakk'a nisbet olunursa kalem-i a'lâ ve eğer halka nisbet olunursa akl-ı evvel ve eğer insân-ı kâmile nisbet olunursa rûh-i muhammed tesmiye olunur (salla'llâhu aleyhi ve sellem) Zîrâ insân-ı kâmil kalem-i a'lânın mazhar-ı tâmmıdır. (Abdülkerîm Cîlî)

Ma'lûm ola ki ibtidây-ı mahlûkât kalem-i a'lâdır. Nitekim hadîsde gelir: **[Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir]** (Ebû Dâvud, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 17.) Kalem ile bu kadar nukûş-ı hurûf ve suver-i kelimât zâhir olduğu gibi, evvel-i mahlûk ve ibtidây-ı masnû' olan kalemin nûrundan dahi bu kadar ervâh ve ecsâm, zulmet-i âbâd-ı nâ-bûddan sahrây-ı vücûda kadem bastı.

Nitekim hadîsde gelir : **[Ben Allah'tan ve mü'minler de benim nûrumdandır]**(Aclûnî, I, s.619.)

Allâh Teâlâ hakîkat-ı muhammediyye nûruna tecellî
ettikte, kalem gibi iki şakk oldu.
Bu cihetten dahi kalem itlâk olundu.

Ve bir dahi kalem ile sâhib-i kalem murâd olunur. Sâhib-i seyfe seyf denildiği gibi.

Ve bu kalem gerçi hakîkat-ı muhammediyyeden ibârettir. Velâkin cümle hakâyık-ı kevniyyenin ol hakîkatten hissesi vardır. Âdem (aleyhisselâm) ın türâbdan evlâdının behresi olduğu gibi. Onun için Kur'ân'da gelir :

[O, öyle bir hâlıktır ki sizi bir çamurdan yarattı]
(En'âm,6/2) Pes, kalem ile mutlak vücûd-i insânî irâdetine vech budur.

Ma'lûm ola ki, mertebe-i ahadiyyetten ibtidâ zuhûra gelen, kalem-i a'lâdır. Ve bu kalem-i a'lâ mertebe-i ahadiyyete cemî' mevcûdâtтан karîbdır ve bidâyet-i cemî'-i hakâyık-ı kevniyyedir. Ve kalem-i a'lâ hazreti, ahadiyyet ve beşeriyyeti muânık olmuştur. Ve bu hakîkat, mebde'-i cemî'-i mevcûdât olup mübeyyen-i hakâyık-ı ma'nevî olmuştur. Ve ahadiyyet mertebe-i ûlâdadır, elif gibi. Ve kalem mertebe-i sâni'dedir, bâ gibi.

Be'it :

*Çeşme-i ma'rifetin levhasıdır işbu kalem,
Zindedir feyz-i kalemden dil-i ehl-i âlem.*

50 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Küberâ'-i mükâşifîn ve uzamâ'-i ehl-i telakkî ve telkîn buyurmuşlardır ki, Allâh Teâlâ kalem-i a'lâyı ibdâ' ettikte, kalem olduğu cihetten ona üç yüz altmış dendân verdi. Ve akl olduğu yüzden ona üç yüz altmış tecellî veyâhut rakîka ihsân eyledi ki her dendân veyâ rakîka alâ hiddetin üç yüz altmış türlü bahr-i ulûm-i icmâliyyeden iğtirâf eyledi. Kalem devâttan [431-a] midâd ahz ettiği gibi. **Ve ol ulûm-i icmâliyyeyi mufasssalan levh-i mahfûz üzerine yazıp nakş etti.** Kalem mürekkeb ile kağıt üzerine tafsîl ettiği gibi. Ve bu cümle-i ulûm halk arasında ilâ yevmi'l-kıyâm olan ulûmdur ki bunlardan gayrı âlemde ulûm yoktur. **Mâ-adâsını Allâh Teâlâ bilir.**

Pes, cümle-i ulûm üç yüz altmış kere üç yüz altmış ilm-i icmâlîdir ki kalemde tafsîl bulmuş ve her biri nice şu'be olmuştur. Ve buradan demişlerdir ki, üç yüz altmış bin âlem-i seyrânî vardır ki sırr-ı insân-ı kâmil ol avâlim-i seyrâniyyenin cümlesini alâ vechi'l-icmâl ve't-tafsîl bi-tarîki't-tecellî seyr ü temâşâ eder. ve bu avâlimin mâ-verâsı yine hayret ve vâdi-i dehşettir ki oraya akl ve keşf ve mütâlaa sığmaz. Zîrâ kûnh-i zât sahrâsıdır ki Hak Teâlâ kimseye oraya kadem vermemiş ve ol hedefe târi eregörmemiştir. Pes, bu makâmda kümmel acz ve kusûrlarına mu'terif olmuşlardır.

Ve bu takrîrden ma'nây-ı beyit fi'l-cümle mefhûm oldu. Muhassali budur ki Allâh Teâlâ'nın fayz-i ilmi kaleme işrâb ve ondan levh-i mahfûza sabb etmekden cemî' kâinât alâ vechi'l-icmâl ve't-tafsîl ve't-tergîb zindelik buldu ve her biri ilâ yevmi'l-kıyâm ol mâidenin çeşnidârı oldu. Fe-emmâ demişlerdir ki, mushaf mürşîd-i sâmittir.

Pes, onu intâk eder bir mütercim olmadıkça, durduğu yerde kimseye söylemez ve hâl budur deyip bir ferdi terbiye eylemez. Tûtî bilâ-ta'lîm söylemediği gibi. Binâen-alâ-hâzâ, ol kalemin feyzinden her kime ki nasîb geldi ve hangi dil ki bi'l-fi'l ondan hisse buldu, lâ-büd onun lisânı ve kalemi lü'lü'-i çeşme-i ma'rifet oldu ki dil-teşnelere ilâ yevmi'l-kıyâm ifâza edip, her teşne-i dil ondan kanmakda ve her mürde-i dil ol âb-ı hayâtтан alıp boyanmaktadır. Mûsâ ve Yûşa' gibi ki kıssası Kur'ân'da mübeyyen ve tefâsîrde mufassaldır.

(Nukile min Kitâb-ı İnsân-ı Kâmil-i Evvel Abdülkerîm Cîlî)

SIRR-İ İNSÂN VE SIRR-İ HAK

Ma'lûm ola ki, esrâr çoktur. Zîrâ her nev'in ve sınıfın ve ferdin esrâr-ı hâssası vardır. Onun için sırr-ı beşere melek ve sırr-ı mülûke reâyâ ve sırr-ı enbiyâyâ evliyâ ve sırr-ı evliyâyâ ulemâ ve sırr-ı ulemâyâ ümmiyyûn ve sırr-ı havâssa avâm vâkıf ve muttali' değillerdir. Zîrâ vech-i hâssdandır. Allâh Teâlâ ile kendileri arasındadır. Ve husûs üzerine iki sırr-ı azîm vardır ki biri sırr-ı insân ve biri dahi sırr-ı Hak'dır. Sırr-ı insân hakikat-ı muhammediyyeden ibârettir ki hakikat-ı ilâhî sûreti üzerine zâhir olmuştur. Nitekim hadîsde gelir : **[Allâh Âdem'i kendi sûretinde yarattı]** (Buhârî, İsti'zan, 1; Müslim, Cennet, 28; **Müsned**, II, 244, 251.)

Sûret-i ilâhiyyeden murâd, sıfât-ı seb'-i mürettebedir ki hayât ve ilm ve sem' ve basar ve irâdet ve kudret ve

52 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

kelâmdır. Pes, sûret-i Âdem bu sûret-i ilâhiyye üzerine gelmiştir. Zîrâ bi'l-fi'l mazhardır. Ve insânın sırrı sırr-ı Hakk'ın zâhiri ve sûretidir. **Fe-emmâ Hakk'ın sırrı sırr-ı insânın bâtını ve hakîkatıdır.** Ve bu sırr-ı ilâhî ism- i a'zamdan ibâret olan de olan sırrın kâfına izâfet olundu. Onun içi câmi' denildi. Zîrâ cemî'-i esrârı câmi' ve cümle hakâyıka şâmildir.

Ma'lûm ola ki, insânın hakîkatı rûhu mertebesindedir. **Zîrâ insânın sırrı mahlûk demek, şer'an müşkildir.** Zîrâ şer'an sâbit olmuştur ki ol mahlûk olan rûhdur. **Pes, sırta mahlûkdur der isek, ol rûh mahlûk olmamak lâzım gelir.** Şol sebepten ki sırr-ı insânî rûhdan bir mertebe içeri ve ileridir. Ve hiç sırta mahlûk demek kimseden işidilmemiştir. Pes, eğer sırta mahlûk denilir ise te'vîl ile demek gerekdir. Ve ol sırr dediğimiz, Cenâb-ı Hak'dan bir sırr-ı ilâhîdir ki onu kimse bilmez illâ Allâh Teâlâ bilir. Kalıbın kıyâmı rûhla olduğu gibi, rûhun dahi kıyâmı nûru'llâh ve sırru'llâh iledir. Ve yine ma'lûm ola ki, hadîs-i kudsîde gelir : **"insânın sırrı benim sırrımın zâhiri ve sûretidir. Ve benim sırrım insânın sırrının bâtını ve hakîkatıdır."** [275-b] Ve bu sırr-ı insân, hakîkat- i insâniyyeden ibârettir ki hakîkat-i ilâhiyye sûreti üzere zâhir olmuştur.

Nitekim hadîsde gelir . **[Allâh Âdem'i kendi suretinde yarattı]** ve bu hakîkattır ki mertebe-i gaybdan mertebe-i şehâdete tenezzül ettikte Allâh Teâlâ ona cemâl ve celâliyle tecellî eyleyip, cânib-i şarkîsinde nûr-i cemâlini ve cânib-i garbîsinde zulmet-i celâlini ibdâ' edip, meleki

kabza-i cemâlin hâdimi ve şeytânı kabza-i celâlin hâdimi
eyledi.

Meleki ve cinni ise bu hakikat üzere halk etmedi.

Zîrâ melek yalnız cemâl ve cinn yalnız celâl üzerine
mahlûkdur.

Ve sâir mevcûdâtta olan kemâlât fi'le gelmeyip kuvvette
kaldı.

Eğerçi ki her zerre âftâbın nûrunu müştemil ve her katre
deryânın sırrını muhtevîdir.

İnsân dahi bu cem'iyet-i azîm ile dâir ve sırr-ı ilâhî ile
zâhir olup, sûret-i tenezzülde terakkî bulur.

(Nukile min *Şerh-i Rûh-i Mesnevî* İsmâil Hakkı
Efendi)

MECNÛN İLE LEYLÂ'NIN BİRBİRLERİNE MÜKÂLEMELERİ (KONUŞMALARI)

Mecnûn kendi ismiyle leylânın ismini bir yerde yazılı
olduğunu görünce, hemân kendi ismini bozdular.

Suâl edilir ki ey mecnûn leylâ nâmından kendi nâmını
niçin ezdin. Gerekdir ki sen âşık ol ma'sûkdur. İkinizin
dahi nâmı bir yerde [471-b] ola dedikte hâşâ min
isbâtî'l-isneyn ya'nî mâşâ ikilik isbât eylemekten, **ene
leylâ ve leylâ ene** buyurdular. Ya'nî **ben oyum o bendir.**

Mecnûn her neye baktıysa leylâ göründü.

Hattâ kendine baktı, leylâ benim dedi. Ya'nî mecnûn âşık
iken kendini ma'sûk gördü.

Âşık da o, ma'sûk da o, aşk da o oldu.

Ve'l-hâsıl, fenâdan sonra bakâ demek budur.

54 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Ya'nî mecnûn fi'l-asl leylâ imiş, kendini mecnûn sanırmış. Mecnûn sanısını kaldırınca leylâ olmuştur.

Bir defa mecnuna fassâd (*Kan alıcı, kan alan*) gelip fassd (kan alınca) murâd olundukta, mecnun ağlayıp rıza göstermedi ve neşterin ucu leylâya dokunup müteezzî olur dedi.

Zîrâ leylânın hevâsı şifâf-ı kalbinden cemî' urûk ve a'zâsına sârî olmuştur.

Şöyle ki, mecnun leyla hükmünde idi. Pes, bu ma'sûk âşık-ı hakîkînin ceybinden ser-zede olmak şimdi olmamıştır. Belki hâl-i fenâda cümle uşşâka göre böyledir. Hâl-i fenâda denildiği budur ki fenâdan evvel bu makûle ma'nâ münkeşif olmaz. Mecnûn ser-gerdân kûy-i leylâda her ne kadar şey görürse öperdi, eğer hacir ve şecerden. Biri suâl eyledi, **yâ mecnûn niçin böyle edersin** dedikte,

**Her ne ki görüp öpersem
Leylânın yüzüdür diye,**

bu mazmûnda beyit okudu.

(Süleymân Zâtî, halîfe-i Hakkı)

MECÂZÎB [MECZUBLAR]

Birkaç türlüdür: Evvelkisi budur ki, mağlûbü'l-hâldir. Ve ol vârid onda durdukça tedbîr-i nefis edemez. Ve ba'zılar ilâ âhiri'l-ömr ol hâl üzere müstemirr olur.

Ebû İkal-i Mağribî gibi ki ibtidâ mağlûbiyyetinden dört

sene gâyetine dek ekl ü şürb etmeyip onun üzerine vefât etti.

Ve ikincisi budur ki, aklı indallâh imsâk olunup akl-ı hayvânîsi bakî olmakla yani beşeriyyeti bakî olmakla ekl ü şürb eder ve tasarrufunda tedbîr ve rü'yet olmaz. Bunlara ukalâ derler. Zîrâ ayş-i tabî'leri vardı, sâir hayvânât gibi.

Ve üçüncüsü budur ki, mağlubiyyette müstemirr olmayıp sahve gelir ve tedbîr ve tasarrufa rücû' eder. Mertebe-i irşâdda olan aktâb ve erbâb-ı ahvâl gibi.

Ve dördüncüsü budur ki, vârid ve tecellîsi kuvvetine müsâvî olup velâkin onu gören onda nev'an cezbe istiş'âr eder.

Ve beşincisi budur ki, kuvveti vâridinden akvâ olur ki gâlibü'l-hâl derler. Seninle muhâdese ederken hâl vârid olur ve senin ona şuûrun olmaz. Ve bunlara behâlîl derler. **Behlûl ve Sa'dûn ve Semnûn ve Ebû Veheb** ve emsâli gibi. Ve bu mecâzîbin ba'zıları dâimâ meserret ve dahk ve inbisât üzerinedir.

Ve ba'zıları dâimâ mahzûn ve mağmûm gezerler. Ve bunların bu hâl ile mürûr eden ömrleri zâyî' olmayıp vaktleri a'mâl-i sâliha ile güzer edenlerin ecriyle me'cûr olurlar. Zîrâ cezbeleri Hak'dandır, kendi ihtiyârları ile değildir.

Pes, eğer meczûb olmasalar tâatte kâim olurlardı. Nitekim bir kimse vuzû' üzerine yatıp, gece içinde kalkıp namâz kılmak niyet eylese ve sabaha dek uyanmasa, ona

56 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

kıyâm-ı leyl sevâbı yazılır. Zîrâ kâbizu'l-ervâh Allâh'dır. Nitekim buyurur : **[İnsanların canlarını Allah alıyor]** (Zümer,39/42) Ve bunlardan evkât-ı salâtte merdûdü'l-akl olanlar makbûldür. Şeyh Şiblî ve emsâli gibi. Böyle mestûr olanlar himâye-i ilâhiyye ehlidir ki zevk-i ubûdiyyet müstemirdir.

MÜHİMDİR

Ma'lûm ola ki, bir beldede bir meczûb uryân gezerken **ol belde hâkimi** ol meczûbu darb ettikten sonra Rasûlullâh'ı ma'nâsında gördükte, incitme diye emr buyurdukta, şer'de nehy buyurduğun için darb ederim dedikten sonra yine ol meczûb uryân gezmekle [470-b] yine darb etmeye başlayınca, meczûbun keşfi açık olduğundan, Rasûlullâh sana tenbîh etmedi mi.

Dedi ki, şer'de nehy ettiği için yine darb ederim dedi. Sonra Rasûlullâh ol meczûba uryân gezme diye emr ettiler. **(Şeriatın emrinde hareket ederim. Hakimin hükmü geçerlidir.)** (Hitab-ı Hakkı Efendi)

MECZÛB, MECZÛB-İ SÂLİK, SÂLİK-İ MECZÛB, SÂLİK

Ma'lûm ola ki, benî âdemden birine cezbe-i Hak erişse, ol kimse Tanrı Teâlâ'nın muhabbetinden aşk mertebesine vâsıl olur. Ancak ol aşk mertbesinde dirlik eder ve ba'zılar ol hâlden geri gelirler ve kendilerinden haberdâr olurlar. Eğer sülûk edip sülûkün tamâm ederse ona meczûb-ı sâlik derler. İşte bu şeyhliğe lâyük olur. Ve eğer sülûk edip sülûkün tamâm etmeden Hak

Teâlâ'nın cezbesi erişirse, sâlik-i meczûb derler. Ve eğer cezbede kalır ise, şeyliğe lâyük olmaz. Ve eğer sülûk edip sülûkünü tamâm edip cezbe-i Hak erişmezse ancak yalnız sâlik derler. Bunların cümlesi dört kısım oldu: Meczûb ve meczûb-i sâlik ve sâlik-i meczûb ve sâlik.

Ma'lûm ola ki, Şeyh Şihâbüddîn Sühreverdî (k.s.azîz) "Avârifü'l-Maârif" nâm kitabında beyân etmiştir ki, bu dört aksâmın biri şeyhliğe yarar. Ol meczûb-i sâlikdir. Bâkî aksâm-ı selâse şeyhliğe dahi pişvâliğe yaramaz. Ve sâlik ile meczûbun farkı vardır. Ya'nî bir kimse hâl-i sülûkünde meczûb olmasa, ya'nî taraf-ı Hak'dan cezbelenmeden boşalsa, onun ibtidâ ismi kelime-i tevhiiddir ve illâ celâledir. Zîrâ meczûbun nefy ü isbâta zarûreti yoktur. Velâkin tekmîl-i merâtibe değin yine sülûke muhtâcdır. Ve bu ma'nâdan ötürü evvelki sâlike sâlik-i meczûb derler ki cezbesi müteahhiredir. Ve sâniye meczûb-i sâlik derler ki cezbesi mütekaddimedir. Ve makbûl olan sâlik-i meczûbdur ki âdet-i ilâhiye üzere cârî olmuştur. Zîrâ ilmi hem kesbî ve hem ırsîdir. Meczûb-i sâlikin ise yalnız ırsîdir. Vâris ve hibe bilâ-ta'b olmakla kadri bilinmez. Fe-emmâ ki ma'nây-ı örf nitekim Kur'ân'da gelir : **[Elbette hem üstlerinden yerlerdi, hem ayaklarının altından]** (Mâide,5/66) Ya'nî fevkden ekl-i ilm vehbî ve tahttan ekl-i ilm kesbîdir. (Hakkı Efendi)

58 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

MECZÛB VE MECZÛB-İ SÂLİK VE SÂLİK-İ MECZÛB VE MECZÛB VE MECÂZÎB VE MECNÛN

Meczûb, tayy-i arz eden sâhib-i hatveye benzer. Pes, meczûb olmayan sâlikler merâhil-i ma'nâda bî-müddet ma'lûmedir. Ya'nî kırk senede ale't- tafsîl seyr ü kat' ederler. Meczûblar ise o menâzili sür'at ile mürûr edip giderler. Velâkin mürûr-i icmâlî kifâyet etmediğinden sülûk-i müstakille muhtâc olurlar. Ol vakt onlara meczûb-ı sâlik derler. Nitekim kable'l-feth ya'nî kable'l-cezbe sülûk edenlere sâlik-ı meczûb derler. Ve bu sâni âdet-i ilâhiyye üzerine olmakla evvelden a'lâ ve makbûldür. Nitekim Kur'ân'da gelir : **[Fetihden evvel Allah yolunda çarpışıp harcayanlarınız, diğerlerine eşit olamaz]** (Hadîd,57/10)Ve bir tâife vardır ki **[471-a]** hükm-i teklîf onlardan sâkit olup, ervâh-ı müheyyime gibi bî-şuûr olmuşlardır. Zîrâ sekr-i gâlib, cunûn-ı mutbik hükmündedir. El-hâsıl, mecâzîb ahkâm-ı şer'iyye ve âdâb-ı mer'iyye ile mutâleb değillerdir. Zîrâ tecellî-i azamet ile akları zâhib olmuş kimselerdir. Ve zâhibü'l-akl olan, zâhibü'r-rûh gibi emvâttan ma'dûddur. Fe-emmâ tab'ının bakâsı sebebiyle ahyâdandır ki hayvan hükmündedir. Onun için hayvan gibi ekl ü şûrb ederler ve hayvânât gibi onlara bir nesne hafî değıldir. Zîrâ söylemezler ve söylemeler, zâil olur.

Ve meczûb ile cunûnun farkı budur ki meczûbun aklı indallâh bâkî ve mahfûz ve kendi şuhûd-ı zâtıyla mün'amün-aleyhdir. Mecnûn ise mat'ûm-ı kevnî veyâ gayrı nesne sebebiyle ve isti'mâliyle ya'nî sihirbazlık ve havâssla iştigâl ile akli zâil olmuştur. Pes, gerçi

ikisinden dahi hükm-i şer'î sâkıttır. Velâkin meczûb ehl-i şuhûd olmakla ehl-i fazldır. Mecnûnda ise bu şeref yoktur. Ve onlara ukalâ-i mecânîn diye tesmiye olunmağa sebep budur ki bunların cunûnları meczûblar gibi fesâd-i mizâcdan değildir, nitekim zikrolundu. Belki kalblerine fecâet-i tecellî-i ilâhî ve üzerlerinde âsâr-ı kudret zâhir olmaktadır. Bu sûrette onlara mecnûn demek tedbîr-i ukûlden mestûr ve âlem-i hissdan mutlak demektir. Ve bunların evsâfındandır ki “İzâ deavû zekerullah” mûcebince müşâhedeleri müşâhede-i Hak îrâs eder ve kalb-i insâna azamet ve te'sîr getirir. **Ve Rasûlullâh'ın ba'zı hâlâtındandır ki vech-i ilâhî vârid oldukça, âlem-i hissdan me'hûz ve münselih olurdu. Eğer teblîğî risâlet ve siyâset-i ümmet olmayaydı, müşâhede ettiği umûr-i ızâmın heybetinden akl zâil olurdu.** Velâkin Allâh Teâlâ rusule kuvvet-i zâide vermiştir ki onunla akllarına hâlel gelmeyip, âlem-i hisse rücû' ederler ve halka teblîğ-i ahkâm kılarlar. Rasûlullâh'ın Cebel-i Nûr'da Cebrâl'i sûret-i asliyesi üzere müşâhede ettikte magşiyün-aleyh olduğu kütüb-i mu'teberede mestûrdur. Ve'l-hâsıl, teklîfât-ı ilâhiyye mecnûndan ve onun hükmünde olandan sâkıt olur, gayrıdan sâkıt olmaz. İsterse dergâh-ı kibriyâda mertebe-i vâlâ bulsun. Zîrâ tekâlîfe göre mahcûb ve mükâşif berâberdir. Nitekim esrârı erbâb-ı dile rûşendir. (Hakkı Efendi)

ÂDÂB-I MÜRÎD VE ÂDÂB-I MEŞÂYİH

Cemî'-i ferâiz ve vâcibât ve sünen ve müstehabbâtı riâyetten sonra âdâb-ı meşâyihe riâyet etmektir. İmdi bir

60 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Âdem âdâba riâyet etse, cemî'-i ahkâm-ı şer'îyi kemâliyle riâyet etmiş olur. Ve bir edeb dahi budur ki kendi ahvâlinin cümlesini pîre diye ki tâ pîr onu günden güne terbiyet edip hatarlı yerlerden kurtara ve muhâlif olan işlerden âgâh eyleye. Pîre lâzım oldur ki, mürîdini Hüdâ yoluna [27-b] eriştire. Ve mürîde lâzım olan oldur ki, vâkıasın pîrden gayrı kimseye demeye ve hem ziyâde ve noksân söylemeye. Bir edeb dahi budur ki, mürîd-i mübtedî birini huzûr ve gaybette murâkıb ola. Ammâ mürîd müntehî olûcak huzûr ve gaybı bir olur. Meselâ, Rasûlullâh aleyhi's-selâm dünyâdan rihlet ettikte Abdullâh Ensârî adlı bir sahâbi var idi. Oğlu gelip bu kişiye haber verdi ki :

“ Hazret-i Muhammed aleyhisselâm dünyâdan ukbâya irtihâl etti” dedi. Hemân Abdullâh Ensârî duâ etti ki **:“Yâ Rabb! Benim gözlerimi a'mâ eyle ki gayrı yüzüne nazar eylemeyim ”** Pes, Rabb-i İzzet duâsın makbûl edip gözü a'mâ oldu.

Ey azîz! Ma'lûmdur ki, Ebû Bekir ve Ömer ve Osmân ve Alî hazretlerinin Rasûlullâh aleyhi's-selâma muhabbetleri dahi ziyâde idi. Ammâ onların münâsebeti Muhammed aleyhi's-selâm hazretlerinin rûhuyla idi. Ve ol kişinin zâhiri Rasûlullâh ile idi. Onun için ol kişi müfârakat eleminden bu hâli irtikâb etti. Ammâ onlar hakkında yine vâsıl idiler. Fe'fhem! Üveys-i Karenî Mustafa'yı (a.s.) hakîkatte görmüş idi, sûrette görmeğe mültefit olmadı. Zîrâ sûreti görmek, ma'nen görmek içindir. Çünkü bilâ-sûret ma'nâ müyesser ola, sûret

hicâb olur.

Li-muharririhî :

*Ey tarîk-i Hakk'a sâlik, edebe gel
erkâna gel,*

*Ey mülk-i himmete mâlik, edebe
gel erkâna gel,*

*Güzeldir gerçi hâl ve kâl, makâma da
bir nazar*

*Sal, Bulmak diler isen visâl, edebe gel
erkâna gel,*

*Tut usûl-i şerîatı, güt edebi
tarîkatı,*

*Diler isen hakîkatı, edebe gel
erkâna gel,*

*Mürşîde uy yabanı kov, ârife uy
çobânı kov,*

*Hakkı'ya uy fülânı kov, edebe gel
erkâna gel.*

HIZIR

İnsân-ı kâmile, âb-ı hayât içtiği için Hızır derler.

Hızır basttan ibârettir, ilyâs kabzdan ibâret olduğu gibi.
Hızırdan murâd feyyâzdır ki melikü'l-mülûk-i ervâh olan

62 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

rûhü'l-kuds murâd olunur. Zîrâ ehl-i velâyet fenâ-i tâm bulduklarında Allâh Teâlâ onları rûhü'l-kudsün nefhi ve feyzi vesâtatıyla ihyâ eder. Hz. Îsâ (a.s.)ı ihyâ eylediği gibi. Ya'nî Hızır ile murâd, bâtın mertebesinde zikr olunan rûhü'l-kuds ve zâhir mertebesinde onun feyzine mûsil ve müeddî olan mürşîd-i kâmilidir. (Hakkı Efendi)

Ma'lûm ola ki Hızır (aleyhisselâm) ashâbdan ma'dûddur. Nitekim erbâb-ı hadîs yanlarında müsbettir. Ve demişlerdir ki, Hızır basta mazhardır. Onun için ba'zılar dediler ki Hızır'dan murâd, sıfat-ı bastır. Pes, bu ma'nâ, vücûd-i Hızırı nefy etmez. Zîrâ Hızır'ın ehlullâh ve nice dil-teşne müstaidlere sâkî olduğu mâ-lâ-kelemdir. Ve sâkîden murâd, feyzdir. Feyz dahi, nefes-i rahmânî dedikleridir. Nitekim hadîs-i şerîfde gelir: **[Ben Rahmân'ın nefesini Yemen istikametinde buluyorum]** (Aclûnî, I, 217) Maksûd-ı Nebevî, Veysel Karânî'nin ammîsi olan Usâmü'd-dîn'e işârettir ki ol vakte yemen'de kutbü'l-abdâl idi. Ve onun kutbü'l-abdâl olduğu Fahr-i Âlem'in (salla'llâhu aleyhi ve sellem) kutbiyyet-i uzmâsını münâfî değildir. Zîrâ ol kutbiyyet, bu kutbiyyetten şu'be-i cüz'iyedir. Ve bundan fehm olunur ki ba'zı evliyâyâ bidâyette feyz-i ilâhî bi'l-vâsita ve ba'zılarına bilâ-vâsıta. Ve vâsitanın dahi ekmel-i mezâhiri Hızır (aleyhisselâm)dır. Onun için **"Eriş Yâ Hızır"** diye [201-b] elsine-i avâmda bile meşhûrdur. **Eğerçi gayrı evliyâ dahi müstaidleri irşâdlarında feyz-i nefis ederler ve Hızır yerine kâim olurlar.** Ve Hızır cemî' evliyâyâ nihâyette vâkıfıdır. Eğerçi ki bidâyette ba'zılarına vâkıf değildir. Ve muttali'

olmadığı olmak dahi câizdir ki gayret-i ilâhiyye yanındandır. Ve bu makûle evliyâ, efrâd dedikleri kabîlden olur. Zîrâ onlar kutbü'l-aktâbın taht-ı tasarrufunda değillerdir. Ve Hızır lakabdır. Zîrâ bir arz-ı yâbise üzerine cülûs ettikte kudret-i ilâhiyye ile muhaddar olurdu. Ve namâz kıldığı zamân dahi çevresi kiyâh-ı sebzle tâzelenirdi. Cebrâil (a.s.)ın râkib olduğu feresü'l-hayâtın basdığı yer yeşillendiği gibi. Ve âmmenin rûz-i Hızır dediği, bu makâmdandır. Zîrâ ol günlerde vech-i arz nebâtâtla hayât-ı nev bulur.

Ve onun künyesi, “Ebü'l-Kabâs” ve ismi “Balyâ” dır ve pederinin ismi “Melkân” dır. Ve ba’zılar Hızır’ın nâmı, “Melkân bin Melyân bin Kelyân bin Sem’ân bin Sâm ibni Nûh” dur dediler. Suyûtî (rahmetullahi aleyh) tefsîr-i Sûre-i Kehf’de İbn-i Abbâs’dan rivâyet eder ki, **Hızır Hz. Âdem (aleyhisselâm)ın sulbî oğludur. Âhir zamânda ricâli tekzîb için ömrü tavîl olunmuştur.** Ve İbn Asâkir demiştir ki, **Âdem’e mevt hâzır oldukta, evlâdına vasiyyet eyledi ki ba’de’l-vefât cesedi onların sâkin oldukları mağarada bile ola.** Sonra Tûfân-ı Nûh oldukta cesedini mağaradan çıkarıp sefîneye aldılar. Ba’dehû Nûh (aleyhisselâm) sefîneden hurûc ettikte oğullarına dedi ki: **“Evlâd-ı Âdem’den her kim Âdem’i defn eder ise Âdem ona tûl-i ömr ile duâ eylemiştir.”** Pes, evlâdı defne kıyâm gösterdiklerinde Hızır aralarında bile idi. Ve cümleden evvel tevellî ve mübâşeret eyledi. Hak Teâlâ dahi va’d eyleyip hayât-ı bâkiye verdi. Bu sûrette dahi Hızır Âdem’in evlâd-ı sulbiyyesinden olur. Ve ba’zıları dediler ki, Hızır ebnâ’-i mülûkden idi. Sonra ihtiyâr-ı

64 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

zühed edip târik-i dünyâ oldu. Ve ba'zılar dediler ki Hızır havâli-i Şîrâz'da tevellüd etmiştir. Ve İlyâs onun ceddinin ammidir. Ve ba'zılar dediler ki, Zü'l-Karneyn'in halası oğludur ki sefer-i zulmâtte onun mukaddemetü'l-ceyşi olup askeri için su tettebbu' ederdi. Âb-ı hayâta müsâdefe edip şûrb ve iğtisâl etmesiyle hayât-ı ebediyye buldu. Nitekim kavl-i meşhûr ve muavvelün-aleyhdir.

Ve ba'zılar dediler ki, **Hızır ikidir: Biri, Hızır-ı Zü'l-Karneyn ve biri dahi Hızır-ı Mûsâ'dır ki evliyâ-i benî isrâîldendir.** Ve Hızır'ın nübüvvet ve hayâtı ind-i erbâb-ı hakâyık müttefekün-aleyhdir. Ve muzâf olduğu Zü'l-Karneyn'den murâd, Zü'l-Karneyn-i Evvel'dir ki ona İskender-i Yunânî derler. Hz. Mûsâ'ya mülâkî olan ve seddi binâ eyleyen ve zulmâta duhûl eden oldur ki Kur'ân'da mezkûr ve nübüvveti muhtelefun-fîhdir. Yoksa Zü'l-Karneyn-i Sânî değildir ki ona İskender-i Rûmî derler. İskenderiyye'de sâhib-i mîl ve âyine bu İskender'dir ki kâfirdir. Ve onun vezîri, Arestâtâlîs dedikleri [202-a] hakîm-i meşhûrdur. Ve ekser ulemâ ve ve şuarâ bu bâbda hatâ edip yunânîyi rûmî zanneylemişlerdir. Ve yunânîyi rûmî zannıyla sâhib-i âyine diye zikr eylemişlerdir. Ve demişlerdir ki, Hızır'ın mevtine aslâ delîl yoktur. Ve illâ fülân pâdişâh gününde ve fülân şehirde ve fülân vakte vefât etmiştir diye şâyi' olurdu. Nitekim sâirleri şuyû' bulmuştur.

Ve Şeyh-i Ekber Hazretleri ve Ebû Tâlib Mekkî ve Hakîm Tirmizî ve sâir sâdât-ı ümmet (kaddese esrârahüm)

hayâtına zâhib oldukları delîl-i kâtı'dır. Zîrâ ehl-i keşîf-i sahîh, hatâ üzerine olmak memnû'dur. Ba'zıları memâtına zâhib oldukları âyet ve hadîse cevâb budur ki, âyet-i kerîme dünyânın adem-i bekâsına dâirdir. Pes, fânîde olan dahi fânîdir. Eğer fenâsı te'hîr olunduyrsa bile demektir. Nitekim iblîs hakkında **[Haydi mühlet verilenlerdensin]** (A'râf,7/15) denildi. Maa-hâzâ âkibet meyyittir. **Ve iblîs yüz yirmi senede bir kere tecdîd olunduğu gibi, Hızır hakkında dahi musarrahdır.** Zîrâ yüz yirmi sene ömr-i tabîidir. ¹

[İnsan devirlerinin en azgın seneleri İblisin 120 yaşına yaklaştığı dönemler mi acaba...Yazınının hazırlanışına göre İblis 95 yaşında]

Pes, ömr-i tabîî nihâyete erdikte tekrâr izn-i Hak ile mâû'l-hayâtta nûş edip, bi-hasebi'l-hikmet tâzelenir. Ve ba'zı akvâlde, melâikeden olmağa zâhib oldular. Melâike ise ilâ-yevmi'l-kıyâm münzarîndir (mühlet

---

¹ İSTİHRAÇ: (ÇIKARIM)

İblis her 120 senede bir yenilendiğine göre şu anki yaşı 95 dir. [Mayıs 2015 yılına göre] İblisinde kemâlatı arttığı için insanlık 25 sene daha kargaşadan kendini almayacaktır. Her günü diğerinden daha şiddetli geçecek günler geliyor demektir.

Ayrıca piri fani rüyaları görenler kendilerine dikkat etsinler, zahir batına uygun düşer. Allah Teâlâ'nın emrini tutmayan, Hz. Rasûlu'llâh sallâ'llâhu aleyhi ve sellem ve Kurân-ı Kerim'e uymayan her şey batıldır.

66 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

verilmiştir). Pes, hâlâ Hızır ve eğer İlyâs ve eğer Îsâ velâyet mertebesiyle kâimlerdir. Ve Hızır ve Îsâ bu ümmetten olmak temennî etmişler idi. Lâ-cerem havâss-ı Hak olmakla duâları müstecâbdır. Ve sohbet ve rivâyetleri dahi ind-i ehli'l-hadîs sâbittir. **[Ulemâ-ı ızam, enbiyâdan dört kimsenin hayatta olanlar zümresinden olduklarına zâhib olmuşlardır : Yerde Hızır ve İlyas, gökte Îsâ ve İdris'tir.]**

Demişlerdir ki, Hızır karada ve İlyâs deryâda olurlar. Ya'nî bi-hasebi'l-gâlib halleri budur. Ve illâ Hızır deryâda dahi ba'zı evliyâyâ zâhir ve sefineye dâhil ve ba'zı sulahâyâ muâveneti bâhirdir. **Zîrâ ikisi hakikat-ı vâhîde gibidir. İshak ve İsmâil gibi (aleyhisselâm). Onun için zebîhde ihtilâf olundu. Pes, her hangisine nisbet olunur ise sahîhdir.** Zîrâ sıfat-ı teslîmde iştirâkleri vardır. Ve İlyâs'ın sıfat-ı terevhun ve imdâd ve îanette iştirâkleri olduğu gibi. Suâl olunursa ki, Hızır basttan ve İlyâs kabzdan kinâyedir dedikleri, cevâb budur ki, bu kelâm Hızır ve İlyâs'ın vücûdlarını nefy etmez. Hızır'ın gerçi hayâtı sâbittir. Velâkin bi-hasebi'l-gâlib zâhir olan râînin sıfat-ı gâlibesidir. Ve yâhut ervâhdan bir sûrettir. Ve bast dedikleri, Hızır'ın kuvây-ı mizâciyye ve rûhâniyyesi âlem-i şehâdet ve gayba mebsût olduğudur. Ve sâlikin Hızır, ayn-ı basttır (güşâdeliği). Nitekim İlyâs, ayn-ı kabzdır (darlığı). Ve Hızır'ın vücûdu ve dünyâda bekâ-i hayâtı ve mevâzî'-ı zarûrette zuhûr ve imdâdı mukarrerdir.

Ve bu fakîr Hakkı'ya **[Allâh ona en büyük mucizeyi gösterdi]** tarîk-i hacda ve Mekke-i Mükерeme'de husûsâ

Hicr-i İsmâîl'de ve inde Bâb-ı Beyti'ş-Şerîf [202-b] birkaç def'a zâhir olup, sırrımı keşf ve müşkilimi hall ve hayr ile duâ eyleyip **"cealakallahü minel enfas"** diye teşrîf eyledi. Ve kendinin Hızır olduğun ta'rîf kıldı ve hakkında aslâ şübhem kalmadı.

Ve suâl olunursa ki, Hz. Mûsâ ve Hızır'dan hangisi a'lemdir ?

Cevâb budur ki, her biri min vechin a'lemidir, mutlakan değil. Eğerçi hadisi "İki denizin birleştiği yerdeki kul , onu benden daha iyi bilirsın" Hızır'ın a'lemiyetini iktizâ eder. Velâkin mukayyed ve muhassîsdir (tahsîs). Nitekim Mûsâ'nın **[Öğretildiğin ilimden bana gerçeği öğretmen şartıyla sana tabi olabilir miyim?]** (Kehf,18/66) buyurduğu ve Hızır'ın **"Allah Teâlâ'nın sana öğrettiği ilmi, benim bildiğim ilmi bilemeyiz"** dediği ona dâldir. Zîrâ Mûsâ'nın Hızır'a mutâbaati, Hızır'dan ism-i bâtin iktizâ eylediği ba'zı esrâr-ı velâyeti taallüm için idi. Bundan hûd Hızır'ın mutlakan efdaliyyeti lâzım gelmez.

Suâl olunursa ki, yedi yüz yirmi târihinde Medîne-i Münnevver'e deveciler meydânında arbedede vâki' olup, birbirlerine taş atıp cenk eder iken, Hızır (aleyhisselâm) orada bulunmakla başına taş dokunup şikest ve üç ay kadar ondan verem-nâk olduğu nedir ? Cevâb budur ki, mecmeu'l- bahreyn sırrıdır. Zîrâ insân-ı kâmil, bahr-i vücûb ve bahr-i imkânın hakâyıkını cem' eylemiştir. Mertebe-i imkânın hükmü ise ibtilâdır. Gazve-i Uhud'da Rasûlullâh'a (salla'llâhu aleyhi ve sellem) vâki' oldu. Pes, vereseye dahi ibtilâ-i sûrîden

68 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

mîrâs vardır. Ve setr-i hâle medâr ve ihtiyâr-ı nâsa dâirdir. (Hitâb-ı Hakkı Efendi)

DUÂ ETMENİN TARÎKÎ (Yolu)

Demişlerdir ki, bir duâ okunduğu vakte üç kere iâde oluna ki hissî ve hayâlî ve aklî mertebelerinden teveccüh buluna. Zîrâ hiss ve hayâl cismâniyyete dâir ve akl rûhâniyyete nâzırdır. Ve insân bu iki hakîkatı câmi'dir. Ve akl, cevher-i nefis ve emr-i rûhâni-i şerîfdir ki milâki'l-kuvâ ve'l-a'zâdır. Zîrâ hâricde a'zânın tasarrufâtı dahi onun idrâk ve tedbîrine menûttur.

Li-muharririhî :

Cevher-i akl içredir küll-i şeref, [218-b]

*Ona nisbet gayrısı hem çün
sade.*

Her ne sehm-i ma'rifet atılır,

Akl-ı kudsîdir ona lâ-büd hedef.

Ve her duâ ki onda nefy ve tenzîh ola, duâların rûhudur. Tesbîhât gibi. Zîrâ tenzîh zâta râci'dir ki rûh gibi bâtındır. Nitekim tahmîd sıfâta âiddir ki cism gibi zâhirdir. Velâkin bu sırr-ı azîmi zevk etmeğe meşreb-i pâk ister.

Suâl olunursa ki, her nesne kazâ ve kaderle olunca, duânın nef'i nedir ?

Cevâb budur ki, duâ iki vechiledir. Bir duâ vardır ki celb-i sevâb ve menfaat içindir ki sâir ibâdât gibidir. Belki muhhi'l-ibâdâttır. Ya'nî insânın bedeni azm ile ve azm dahi muhhi ile, ya'nî kemik içinde olan ilik dedikleri nesne ile kıvâm bulduğu gibi, ibâdât dahi duâ ile kıvâm bulur. **Ve bir kimse ba'de'l-ibâdet dergâh-ı Hakk'a ref'-i yed edip taleb-i kazâ-i hâcet etmese,** Hak Teâlâ'ya cefâ etmiş olur ve âlem-i hakîkatten infisâl bulur. Zîrâ ba'de'd-duâ elin yüzüne mesh etmek, asla rücû' sûretidir

Pes, duâ etmese ve elin yüzüne sürmese, evveli ittisâl ve âhiri infisâl olur. Ve bunun beyânı budur ki, ibtidâ ibâdete şurûu halkdan infisâl ve Hakk'a ittisâl sûretidir ki ibtidâ-i dâire gibidir. Ve elin yüzüne sürmek, intihâ-i dâire gibidir ki dâire-i intihâda ibtidâya mülâkî olur.

Emr-i vücûd ise devrîdir, hattî ve mustatîl değildir. Pes, bî-duâ ve bî-mesh olan kimse Hak'dan geldi velâkin Hakk'a dönmedi. Dönmek ise farzdır. Nitekim devrânîlerin devrinde ona işâret vardır, eğer devrleri rûhânî ise. Ve eğer cismânî ise, cismle Hakk'a dönülmez. Hak Teâlâ'nın ecsâm gibi taayyünü yoktur. Belki cismin Hakk'a dönmesi, rûha tab'iyet iledir. Rûh ise enfâs-ı rahmâniyye ve âsâr-ı ilâhiyyedendir. Bu sûrette rûhla Hakk'a dönme, mahlûkla hâlîka dönme demek değildir. Zîrâ mahlûk hâlîka vâsıta olmaz. Belki

70 Istilâhât-ı İnsân-ı Kâmil

eser ile müessire intikâldir. Velâkin bu eser, sâir âsâr gibi değildir. Eğerçi sûretâ mahlûktur. Belki eser-i kadîmdir ki zuhûru hâdisdir. Ve bir duâ dahi vardır ki def'-i ikâb ve mazarrat içindir.

Kazâ dahi ikidir : Biri, mübrem ya'nî muhkem ve maktû' ve biri dahi muallak ve gayr-ı meczûmdur. Ve mübrem olanların ekseri umûr-i külliye ki duânın onda te'sîri yoktur. Belki duânın te'sîri, muallakât makûlelerindedir. Ya'nî ol kazıyye-i muallaka nice kazâ olundu ise, def'ine dahi çâre kazâ olundu. Pes, duâ kazâ bâbından olunca, kazâ ile kazâ mündefi' olmuş olur. A'dâya mukâbeledede silâh götürmek ve isti'mâl etmek gibi. Ya'nî eğer düşmanın tarafında olan zararın indifâi, isti'mâl-i silâha menût ise, onunla mündefi' olur. Ve eğer isâbeti meczûm ise, fâide etmez. Onun için demişlerdir ki, ok bî- ecelin bedenine batmaz ve bâ-ecelin zırhından geçer. Ve kazânın muallak [219-a] ve gayr-ı muallak olduğu, kula nisbetle meçhûl olmakla, esbâba teşebbüs lâzım geldi ve terk eden sırr-ı kadere câhil oldu. Eğerçi Hakk'a göre her emr-i makzî ma'lûmdur. Hadîs-i şerîfde gelir : **Gecenin sülûsânı geçip sülûs-i ahîri oldukta, rabbimiz Hak Subhânehû ve Teâlâ semâ-i dünyâyâ nüzûl edip, buyurur: Bana kim duâ eder ise isticâbe ederim. Benden kim murâd ister ise, i'tâ ederim. Bana kim istiğfâr eder ise, mağfiret ederim buyurur.** [Buhârî, Teheccüd, 14.] Bu nüzûlden murâd, âsâr-ı hakîkatten bir eserin zuhûrudur. Ve illâ Allâh Teâlâ nüzûl ve urûcdan münezzehdir. Ve ecsâm ve a'râz halk-ı cedîd ile dâimâ müteceddid olduğu gibi, ervâh ve kulûb, tecelliyât-ı mütenevvia ile

müteceddiddir.

Ma'lûm ola ki, harâma mülâbis olan sû-i hâl ehline duâ müstecâb olmak müstab'addır. Zîrâ Hakk'ın nehy ettiği nesneyi irtikâbla, Hak'dan baîd olanın Hak ile arasında hicâb-ı azîm vardır. Ve duâ âlem-i sûrette vâki' olmakla, ol hicâbı hark edip, âlem-i ma'nâya duhul edemez. Ve harâm onun yoluna sedd olup, duâyı geri döndürür.

Nitekim mâl-ı habîs ile hacceden "lebbeyk" dese, cânib-i semâdan melek ona, **[Lebbeykin ve sa'deykin kabul değildir, senin haccın reddedilmiştir]** diye cevâb verir ve lebbeyk kavlini harem-i kudsden reddeder.

İsticâbet, duâdandır. Kat' ma'nâsına. Zîrâ cevâb suâli kat' eder. Ve isticâbet icâbettir. Eğerçi hakîkatı, tecerrî-i cevâb ve cevâba teheyü'dür. Velâkin icâbetin isticâbetten killet-i infikâkı olmakla, icâbetten isticâbet ile ta'bîr olundu. Ve libâs-ı harâm ile duâ nice ise, libâs-ı harâm ile namâz dahi böyledir. Zîrâ tahâret-i sevb şarttır. Gerek tahâret-i suveriyye ve gerek tahâret-i ma'neviyye ile. Ve duâ dahi ibâdettendir. Çünkü harâma mülâbise ile duâ kabûl olmaya, sâir ibâdât dahi kabûl olmaya. Pes, haccın eş'as ve ağber olduğu bî-fâide ve âbidin ta'b-ı ibâdeti bî-âide olur. Onun için îmân olmadığı yerde, reh bâniyyet abes olur.

(Necât-ı Hakkı Efendi)

Duâ talebdir ki, matlûbün-minh olan Hakk'a tezellül ve ilticâ ve izhâr-ı ubûdiyyetten ibârettir. Ve hadîsde gelir :

72 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

[Duâ ibâdetin iliğidir] (Tirmizî, Daavât, 1; Aclûnî, I, 403.) Ya'nî beden-i azm muhhile ve beden dahi azm ile istimsâk ettiğî gibi, muhh-i ibâdet dahi duâdır ki kıvâm-ı ibâdet duâ iledir. Onun için ibâdet duâ ile mahtûm olmak gerekdir ve illâ Hakk'a cefâ etmiş olur. Zîrâ kerîmden nesne taleb olunmamak, kerîme eziyyettir. Nitekim nîmden matlûb olunmak, ona eziyyettir. Ve duâda ref'-i yed etmek, bâtında olan tezellül ve ubûdiyyete nişândır. Ve abd, sûret ve ma'nâyı câmi' olmakla, iki yüzden Hakk'a ilticâ etmelidir. Nitekim ekmeli'l-mevcûdât (salla'llâhu aleyhi ve sellem) istişfâda ve gayrıda ref'-i yed ederler ve duâda mübâlağa ederlerdi. Ve zâhidin **[219-b]** ricâsı atâ ve ârifin ricâsı Allâh Teâlâ'dır. Ve im'ân-ı nazar eyle ki mağfireti duâ ve ricâ ile mukayyed kıldı. Tâ ki abd mağrûr olmaya ve ubûdiyyetle kâim ola. Eğerçi Allâh Teâlâ'nın afv ve mağfiretine fi'l-hakîka kayd yoktur. Onun için **[Bunun dışında dilediğini mağfiret buyurur]** (Nisâ,4/48) diye mağfireti mutlak îrâd eyledi. Onun için bir tevhîdle bin şirkden tecâvüz eyler ve tedkîk mülâhaza kıl ki mağfireti tamâm-ı mübâlâtla takviyet eyledi. Zîrâ inde'l-kerîm atâ istiksâr olunmaz. Pes, afv ve hatâ dahi muâmele-i atâ gibidir. Fa'rif cidden.(Hakkı Efendi)

Sabâh namâzı sünneti ile farzı arasında, zevâl-i îmândan muhâfaza için okunacak duâdır.

İmâm-ı Münzirî'nin kütüb-i ahâdisinden **Tergîb ve Terhîb** nâm kitâbı üzerine düşen **Feth-i Karîb** nâm şerhinde mestûrdur.

Zübdetü'l-mükâşifîn ve hülâsa-i ehli'l-yakîn, mazhar-ı sır-ı ezelî ve ebedî ve sermedî Şeyh Muhammed bin Hakîm et-Tirmizî'den (kaddesa'llâhu sırrahû) menkûldür ki buyurmuşlar: Rabbü'l-azzezi (c.c.) vâkıamda bin kere gördüm. Her kerede suâl edip, yâ rabbi, zevâl-i îmândan havf ederim. Bana bir duâ ta'lîm eyle dedim. Her kere vâki' olan suâlimde, sabâh namâzının sünneti ile farzı arasında kırk bir kere bu tesbîhi oku diye bana emr eyledi. Ve ol duâ ve tesbîh budur ki zikr olunur:

[Ey diri ve canlı olan, göklerin ve yerin yaratıcısı olan, celâl ve ikram sâhibi olan Allâhım, senden başka ilah yoktur, senden ma'rifetinin nûruyla kalbimi diriltmeni isterim. Yâ Allâh! Yâ Allâh! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Bana rahmet et!]

Ve bu duâ, kitâb-ı mezkûrda bu uslûb üzere yazılmıştır. Ziyâde ve noksanı yoktur. Ba'zı mecmûalara bakıp, ziyâde ve noksân ile ettikleri tafsîlâta iltifât olunmaya. Ba'de-zâ kırk bir kere okunduğunun sırrı budur ki, kırk aded-i kâmildir. Kırk birinci, ahadiyyet ve ferdâniyyete işârettir ki nitekim tarîkat-ı celvetiyyede (cîm ile)i'kâb-ı salât-ı mektûbede kırk bir kere salavât-ı şerîfe mesnûndur. Ya'nî her vakte sünnet-i tarîkattir ve zulmet-i şirk ve cehl ve gafletten halâs için, vakt-i şâfiîde ebvâb-ı semâvât meftûh olup, nûr-i tevhîd ve ma'rifet ve inkişâf ile münevver, ol vaktin semerâtiyla müntefi' ve münâfii ile müstes'id oldular. Bu sebepten mezheb-i hanefîde dahi sünnet-i fecri, vakt-i şâfiîde kılmak, müstehabdır. El-hâsıl fecr ikidir: Biri, fecr-i tecellî-i mevlâdır ki îcâd-ı kâinât onunla hâsıl ve her

74 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

mâhiyyete nûr-î zuhûr etmekle vâsıl olmuştur. Nitekim hadîsde gelir : **[Allâh mahlukatı zulmette yarattı, sonra onların üzerine nûrundan saçtı]** (Tirmizî, Tefsir, 12; **Müsned**, IV, 11; İbn Mâce, Mukaddime, 13.) Ve biri dahi, fecr-î dünyâdır ki tenvîr-î eşyâ onunla vücûda gelmiştir. Ve nûr dahi ikidir : Biri nûr-î vücûd ve biri dahi nûr-î sabâhdır. Pes, fecr-î tecellîde nûr-î vücûd alanlar ve ol demde atâ-yı ilâhiyyeden semere-î tevhîd ve ma'rifet bulanlar, fecr-î dünyâda dahi bi-tarîki't-tefe'ül nûr-î sabâhın zuhûru vaktinde ol semereyi takviyet ve ahd-î ezeli tecdîd için aded-î mezkûr üzerine duâ ederler ve evvel ve âhiri biribirine tatbîk ve zâhir ve bâtını telfîk ve ezel ve ebedi tevîk için, beyne'l-havf ve'r-recâ **[220-a]** Hakk'a doğru giderler. Ol çemen-ârây-ı cihân cümlemizi hayât-ı tâze ile handân ve ulûm-î taayyüniyye ve maârif-î hakîkiyye ile ma'mûr ve hayr-î âkibet ve hüsn-î hâtime ile mesrûr eyleye, âmin. (Hakkı Efendi)

Akşâm namâzının sünnetinden sonra, okunacak duâdır : **[Ey kalpleri çekip çeviren Rabbim! Kalbimi dînin ve tâatin üzerine sâbit kıl]** (Tirmizî, Daavât, 85.) Akşâm namâzının sünnetinden sonra okuya ve ardınca yedi kere, **[Allâhım! Beni cehennemden koru]** diye. Tâ ki tâat ve tevhîd üzerine sâbit olup, cehennemden yedi kapısı onun hakkında mesdûd ve ebvâb-ı semâniye-î cennet meftûh ola. Burada dînden murâd, tevhîddir ki hâl-î kalbdır. Nitekim tâat, hâl-î kâlıbdır. Ve evvelkisi, ikincinin esâsıdır. Zîrâ şecerenin aslı gibidir. Ya'nî bir ağacın kökü sağ olsa kendi dahi sağ olur ve meyve

verir. Kezâlik i'tikâd ve îmân dahi dürüst olsa, münâfık hâli gibi olmasa, ondan semerât-ı a'mâl vücûda gelir. Pes, olan tevhîd üzerine sebâtı dilemektir. Zîrâ tâat üzerine sebât, ona tâbi'dir. Ve bunda **[Ey Rabbimiz! Bizleri hidayetine erdirdikten sonra kalblerimizi kaydırma]** (Âl-i İmrân,3/8) mazmûnuna işâret vardır. Ya'nî Allâh Teâlâ mukallibe'l-kulûbdur ki kulûbu bir hâlden bir hâle taklîb ve tahvîl eder. Meselâ, îmâna ve tâata tahvîl ettiği gibi, **[Bilin ki Allâh hakikaten kişi ile kalbinin arasına girer]** (Enfâl,8/24) mûcebince hüsn-i hâleti dahi sû-i hâle tebdîl eder. Ve hadîsde gelir : Ya'nî mü'minin kalbi, beyne esâbi'-i kudrettir. (İbn Hanbel, II, 173; İbn Mâce, I, 72.) Usbu'-i cemâl ve usbu'-i celâl arasındadır ki bir usbu'dan bir usbu'a onu taklîb eder. Ve taklîb ve uzağa kıldığında zulm etmiş olmaz. Belki ol ma'nâ onun levh-i mahv ü isbâtta hâline tâbi'dir. Velâkin esâbiu'l-kahhâr demedi, belki îmân, muktezây-ı rahmet olmakla, rahmânla ta'bîr eyledi.

Li-muharririhî :

*Bin tecellî bir dem içre, berk urur
bir dem gelir,*

*Gâh setr edip yüzün gözün nice bin
dem gelir.*

*Bu şuûn-i gayb seyr edip şehâdet
âlemin,*

76 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Her nefesde hezârân âlem ve Âdem gelir.

*Neylesin feyz-i ilâhî hâr-i
haşin gülşene,*

*Bir gül ter-vâr ise ona
semâdan nem gelir.*

*Her kimin çeşmin cemâl-i yâre
açıldı ise,*

Tâ ebed-i bâğ-ı cihânda hâtırı hurrem gelir.

(Necât-ı Hakkı Efendi)

DUÂ-İ SEYYİD-İ İSTİĞFÂR

Mü'mine gerekdir ki her sabâh ve akşâm seyyidü'l-istiğfârı dilinden komaya ki budur :

[Yâ Allâh! Sen benim rabbimsin. Senden başka ilah yoktur. Beni sen yarattın ve ben senin kulunum ve ben iman ve ubudiyyetimde gücüm yettiği kadar senin ahd ü mîsakin üzereyim. Yâ Rabbi! Yaptıklarımın şerrinden sana sığınırım ve senin bana in'âm ve ihsân ettiğin nimetleri ikrâr ve i'tiraf ederim. Kendi kusur ve günahlarımı da ikrar ve i'tiraf ederim. Yâ Rabb! Sen beni afv ü mağfiret eyle, zira senden başkası günahları afv ü mağfiret edemez] (Buhârî, Deavât, 1; Tirmizî, Daavât, 15; Neseî, İstiâze, 57; İbn-i Hanbel, IV, 122.) Bir kimse bu istiğfârı sabâh diyip, ol gün vefât etse ve yâhut akşam söyleyip ol gece intikâl eylese, cennete dâhil ola. **Kelâm-ı mezkûrda “ebûü” kelimesi “erciu” ma'nâsınadır.** Velâkin ni'metle rücû'un ma'nâsı,

ni'metin Hak'dan olduğuna i'tirâf edip, şükre mün'ime dönmektir. Ve zenble rücû' etmek, i'tirâf ve istiğfârladır. Pes, demektir ki, yâ rabbi, ni'met senindir ve senden gelmiştir. Ve günâh benimdir ve benden olmuştur. Nitekim Hz. Âdem (aleyhisselâm) dan bi-tarîki'l-hikâye gelir: **[220-b] [Rabbimiz, nefislerimize zulmettik]** futûh-î rûhânî bulmak için duâdır.

Bu âşüfteye bir vakt bir aceb hâlet oldu ki nice zamân Hüdâ'nın nâmın dilime götürmeğe kâdir olmadım. **[Nûn, Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin ederim]** (Kalem,68/1) cemâli bana yüz gösterip, bu bî-çâreyi nevâhat edip dedi: **[De ki : O Allâh'tır, tektir]** (İhlâs,112/1) Bilir misin ki bu ne makâmdır ve ne hâlette olur. Hakîkatı budur ki nâm-ı Hüdâ'yı Hüdâ ile okumak hâletinde olur. Zîrâ kadîmi hâdis-i mahlûk kendi zebânına getirmeğe hakîk değildir. Buyurmuşlardır ki, **[Allâh'ı bilen Allâh der, Allâh diyen Allâh'ı bilir]** Zîrâ maksûd olan, onun zâtını bilmektir. Vaktâ ki bile ismini zikre hâcet kalmaz. Ya'nî mücerred ismini yâd edip hakîkatından âgâh olmaya, Hakk'ı bilmiş olmaz. İşte ki ne diyor: **Her kişi ki Hüdâ'yı bile Allâh demez. Ve her kişi ki Allâh diye, Hüdâ'yı bilmez.** Bilir misin ki Hüdâ'yı Hüdâ ile okumak nedir. Tâ ki nokta olmayasın, Allâh demiş olmazsın. Ya'nî tâ ki fânî ve mücerred olmayasın, Hakk'ı Hak ile okumuş olmazsın. Cümleden biri budur ki pîr mürîdine evrâdında buyurur ki muttasılan "lâ ilâhe illallâh" diye. Çün bu makâmdan geçe eder ki "Allâh" demek ile emr eyler. Zîrâ bu makâmda nefyden geçip, cümle rahtı

78 Istilâhât-ı İnsân-ı Kâmil

vücûd-i mutlaka tapşırır. Çün nokta-i harf-i hüve ol iki makâmı ki iki lâzım ortasındadır, geçip aslâ ağrâz kalmayınca hemân “hû hû hû” demek ile emr eyler. Pes, bu makâm, makâm-ı tevhîddir. Zîrâ bu iki makâm, cümle râh-ı hüdâ sâliklerinin makâmıdır. Çün bu makâmdan geçse, cümle garaz gide, hûdan gayrı nesne kalmaz. Onda **“kul hüvallâhu ahad”** dan gayrı nesne lâyük olmaz.

Bu remzleri ve bu sözleri anlamak müşkildir. Ammâ bunların sırrına erişmek, bu evrâda müdâvemet etmekle olur. Gerçi ki Hüdây-ı Azze ve Celle Hazretleri’nin ezkâr ve evrâd bilene, mertebesi çoktur. Fe-emmâ bu hakîr fütûh-i rûhânî bulduğum, bu virdlerdir ki zikr olunur. Ammâ bu ezkârın gayrı âlemi vardır. Ol ezkâr budur ki zikr olunur. Ol duâ budur. Cemî’ evkâtta bu duâ mücerrebdir:

[Rahman ve rahîm olan Allâh’ın adıyla başlarım. Hamd âlemlerin rabbi olan Allâh’a mahsustur. Salat ve selam Muhammed (salla’llâhu aleyhi ve sellem)ın ve âlinin ve cümlesinin üzerine olsun. Allâhım! Senin isminle sana sığınırım. Meknûn, mahzûn, selâm, kuddûs, zâhir, tâhir isimlerinle sana sığınırım. Yâ dehr veyâ deyhâr, yâ deyhûr, yâ ezel, yâ men lem yezel, yâ ebed, yâ men lem yelid velem yûled velem yekûn lehû küfüven ahad, yâ hû, yâ hû, yâ hû, yâ men lâ hû, yâ men ya’lem eyne hû illâ hû, yâ kâne, yâ keynâne, yâ rûh, yâ kâyinen ba’de külli kevnin, yâ mekûnen li-külli kevnin ehînen şerâhiyen, ilminden sonra hilmin üzere seni tesbih

ederim, kudretinden sonra afvın üzere seni tesbih ederim, senden başka güç ve kudret sahibi yoktur, yüce arşın rabbine tevekkül ettim, O'nun benzeri hiçbir şey yoktur, O iştendir görendir. Allâhım! Muhammed'e İbrâhim'e ve İbrâhim evlâdına rahmet ettiğin gibi bütün şeyler adedince rahmet et, çünkü sen hamîdsin, mecîdsin]

Ey azîz ! Bu duânın kadri azîmdir. Bu duâ levh-i mahfûz üzerinde yazılıdır. Ve bu duâ Hz. Muhammed (salla'llâhu aleyhi ve sellem) dan gayrı kimseye nâzil olmuş değildir. (Kenzü'l-Hakâyık) [221a]

DUÂ-İ HAZRET-İ FAHR-İ KÂİNÂT:

[Allâhım! Kalbimi nur kıl, gözümü nur kıl, kulağımı nur kıl, arkamı nur kıl, önümü nur kıl, üstümü nur kıl, altımı nur kıl, sağımı nur kıl, solumu nur kıl, beni nur kıl.] Ya'nî, ey benim rabbim, bana göster senin katında sevâb ve fâide sâbit olan şey'i sâbit göster. Ve bî-fâide olan şey'i bî-fâide ve bâtıl göster. óç bà× öbî'üa ÖfbÔy bã%a ë óçyâÜbi Þbln'üa âÇ bã-Ü· óèÜa óèÜa Ya rabbi, yâ rabbi, bizi

halâs eyle mâ-lâ-ya'nîye meşgûl olmakdan. Ve nefsi'l-emrde olduğu gibice hakâyık-ı eşyâyı bize göster.

Yâ rabbi, senden seni sevmek dilerim. Dahi seni sevenlere muhabbet etmek dilerim. Dahi şol ameli dilerim ki ol amel sebebiyle sana muhabbet hâsıl ola.

Rasûlullâh (salla'llâhu aleyhi ve sellem) şûrb-i leben

80 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

ettiklerinde: “Allahümme bariklî fihi, ve zidnî minhü” diye duâ ederlerdi.

Ya’nî leben, ilm-i fitrat sûreti olmakla, ziyâdeliğini taleb ederdi. Sâir et’ime ve eşribeden ise duâyı bereket üzerine iktisâr kılarlardı. Mazâyıka ve şiddet vaktinde bu duâyı okuyalar ki Fahr-i Kâinât (aleyhi ekmeli’t-tahiyyât) onu İmâm-ı Hasan’a (r.a.) ta’lîm etmiştir: **“Allâhümma’kzif fî kalbî racâeke va’kta’ racâi ammen sivâke hattâ lâ ercû ahaden gayreke. Allâhümme vemâ zaufet anhü kuvvetî ve kasara anhü amelî ve lem tentehi ileyhi rağbetî ve lem tebluğhü mes’eletî ve lem yecri alâ lisânî mimmâ a’taytü ahaden mine’l-evvelîne ve’l-âhirîn mine’l-yakîni fe-hussanî bihî yâ erhamerrâhimîn”.**

DUÂ-İ SEFÎNE

[Yüzüp gitmesine de durmasına da bismillah. Muhakkak ki Rabbim gafûr ve rahîmdir, Allâh’ı lâıyk olduğu şekilde takdîr edemediler halbuki kıyâmet günü yeryüzü tamâmen O’nun kabza-i kudretindedir, gökler de yine O’nun yed-i kudretinde dürülmüşlerdir]

Sırrı budur ki Hz. Nûh (aleyhisselâm) tarîkatına mütâbaat ve tayy-ı arza işârettir. Duâ-i diğeri, sefîneye râkib oldukta, deryâ içinde bunu okuya: **“Yâ hayyü yâ kayyûm”.** Sırrı, hayâtı sâriyeye işârettir ki su hayâtın sûretidir. Zîrâ her nesnenin aslı sudur. Nitekim Kur’ân’da gelir

[Hayatı olan herşeyi sudan yarattık] (Enbiyâ,21/30) Ve arş-ı a’zam dahi semâvât ve arzın halkından

mukaddem, mâ-i azb üzerinde idi. Nitekim Kur'ân'da gelir : **[Daha önce arşı su üstünde idi]** (Hûd,11/7) Ve bahr-i muhît, hâlâ olan bihârın gayridir.

Zîrâ arzın halkından evvel, âlemi su muhît idi. Sonra arz, onun zebedinden halk olundukta çekilip etrâf-ı âlemde kalmıştır. Sâir bihâr ise, tûfân-ı nûhdandır. Ya'nî ol vakte emr-i Hak ile semâdan beyâz kar gibi ve arzdan ziyâde harr su, munassab ve münfecir olup, sonra arz kendinden münfecir olanı ibtilâ' edip, semâdan nâzil olan su ise hâli üzerine kalıp, deryâ oldu. Ve deryâ yedi adeddir ki; bahr-i muhît ve bahr-i habeşe ve bahr-i fâris ve bahr-i şînezer ve bahr-i hind ve bahr-i tibet ve bahr-i sîndir. Ve bunun gayrı vechile dahi ta'bîr **[221-b]** etmişlerdir.

Ve enhâr dahi yedidir: Fırat ki nehr-i Kûfe ve Dicle ki nehr-i Bağdâd ve Secân ki nehr-i masîa ve Seyhûn ki nehr-i Hind ve Ceyhân ki bilâd-ı ermenide nehr-i edene ve Ceyhûn ki nehr-i Belh ve Nîl ki nehr-i Mısır'dır.

Duâ-i diğەر :

[Kovulmuş şeytandan, işiten ve bilen Allâh'a sığınırım, O kendisinden başka tanrı olmayan Allâh'tır. Görülmeyeni de bilir görüleni de, O rahmandır ve merhametlidir. O kendisinden başka tanrı olmayan Allâh'tır. Bütün mülkün sahibidir, mukaddestir, selâmete erdirendir, güven sağlayandır, görüp gözetendir, üstündür, zor kullanma gücüne sahiptir, uludur, yücedir ve onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir. O yaratan, yoktan vareden, varlıklara şekil

82 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

veren Allâh'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih eder. O üstündür ve hikmet sahibidir] (Haşr,59/22,23,24)

Bunu böylece kırâat eden kimseye Hak Teâlâ yetmiş bin melek müvekkil kılıp, akşama dek ol kimseye salât ederler. Ve ol günde fevt olsa, şehîden ve bunu geceye duhûl vaktinde kırâat eylese, yine va'd-i mezkûre nâil olur diye Rasûlullâh (salla'llâhu aleyhi ve sellem) buyurdu.

DUÂ-İ HAVÂSS-İ NÂS

[Rabbim, ilmimi ve tevfikimi artır]

havâss-ı nâsın duâsıdır ki onunla Hak Teâlâ'dan celb-i terakkî ederler. Ve şîir-i esmâda nefes-bi- nefes ve menzil-bi-menzil giderler. Zîrâ amelden murâd, ilm-i ilâhîdir, ilm-i ahkâm değildir. Ya'nî yâ Allâh, muahhar-ı aynla vâki' olan işârâtın zenbini ve elfâzda vâki' olan hatâların vizrini ve kalbde mustakarr olan hevây-ı nefsin ma'siyetini ve lisânda sâdır olan zellâtın günâhını setr ve mahv eyle demektir.

Ey benim Allâhım ! Tahkîk, biz senin evliyâ kullarına lâhık olmak isteriz.

Ve senin sâfî kulların menzillerine ermek isteriz. İmdi eczâ-i vücûda âmm olan rahmet-i hâssan ile bizlere rahm eyle. Yâ rabbi sen kemâl-i fazl ve mezîd-i vücûde ehlsin.

[Allâhım! Cezandan affına, gazabından rızana ve senden

yine sana sığınırım] Peygamberimiz (salla'llâhu aleyhi ve sellem) Hazretleri secdelerinde bu kavî-i şerîfleriyle tevhîd-i ef'âl ve tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i zâta işâret buyurmuşlardır.

[Allâhım! Muhammed ümmetine mağfiret et, Allâhım, Muhammed ümmetini ferahlandır, Allâhım, Muhammed ümmetine merhemet et] Bu duâyı günde on kere tilâvet eden, büdelâdan add olunur. Buhârî'de mestûrdur ki Rasûlullâh (salla'llâhu aleyhi ve sellem) buyurmuştur : “Kişi döşegine yatacağı vakte abdest alıp, sağ yanına yatıp bu duâyı okursa, eceli geldiyse fitrat-ı islâm üzere vefât eder.”

“Yâ Allâh ! Nefsimi sana teslîm eyledim. Ve emrimi sana tefvîz eyledim. Ve arkamı sana sığındırdım. Sana rağbeten ve senden havfen senden ancak sana sığınırım. İnzâl eylediğin kitâbına îmân eyledim. Ve irsâl eylediğin peygamberine îmân eyledim. [222-a] Yâ rabbi, beni huzurunda gâib ve mahv eyle. Ve senin tecellînin zuhûruyla cemî’ sıfâtımı dahi mahv eyle.

Def'-i düşman için günde üç kere okunacak duâdır :

[Yâ Allâh ! Benim beynim ile düşmanlarımın ve husamâmın beyninde bir cebel-i âlî kıl. Ve bir sedd-i mâni' ve bir seyf-i kâtî' ve bir hicr-i mahcûr ve bir derîn kuyu ve bir gark edici su ve bir yakıcı ateş kıl ki onlar bana kavî ile ve fi'l ile ve mekr ile ve sihr ile vâsıl olamayalar ve zafer bulamayalar. Bu günden yârına dek ve yârından ebede dek.]

84 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

MÜNÂCÂT-I ERBÂB-I HÂCÂT

İlâhî !

Rahîm ve rahmân sensin ki pûşende-i hatâsın. (hataları örtücüsün)

Ve bir kerîm-i subhânsın ki idrâk-i halkdan cüdâsın.

Ey vehhâb-ı zü'l-atâ !

Bir dil-i şeydâ ver ki aşkınla cân fedâ kılalım ve bir himmet-i âlî ver ki ol cihânın kâr-sâzı olalım.

Bir takvây-ı rûzî kıl ki dünyâdan berî olalım.

Bir kadem-i sâbitü's-sıdk ver ki râh-ı rasttan sürçmeyelim.

Bir dîde-i bînâ müyesser et ki hubb-i câh çâhına düşmeyelim.

Dest-gîr ol ki senden özge dest-gîrimiz yok.

Bizi kabûl et ki gayrı melce' ve mencâmız yok.

Ey hakîm-i alîm !

Sen ta'lîm et ki şerîatı bilelim.

Sen telkîn et ki âdâb-ı tarîkata riâyet edelim.

Kanâat inâyet buyur ki tama'dan berî olalım.

Ebvâb-ı fazl ve ihsânın güşâde kıl ki dakk-ı bâb-ı ağyâr etmeyelim.

Ayn-ı vahdet-bîn ver ki gayrı görmeyelim.

Dertli gönüller dermânı sensin, yoksa ma'lûmâtтан şifâ gelmez.

Fettâh-ı müşkilât sensin, yoksa mukayyed ve besteden hiçbir kâr güşâde olmaz.

İlâhî !

Cânımıza kendi safânı ve kalbimize kendi hevânı ver.

İlâhî !

Enbiyânın hürmeti için ilâhî, evliyânın hürmeti için,
ilâhî, asfiyânın hürmeti için,
ilâhî, etkiyânın hürmeti için,
ilâhî, mustafâlar hakkı için,
ilâhî, muhibbâlr hakkı için,
ilâhî, murtazâlr hakkı için,
ilâhî, muktedâlar hakkı için bu bîçâre kulunu ehl-i
kabûl et.
Koma hicrânda ehl-i vusûl et.
Fenâda hissemend eyle bu bakâdan, cüdâ kılma onu her
dem likâdan.

(Sarı Abdullâh Efendi)

**RIZÂULLÂH VE RIZÂ-İ RASÛLİLLÂH VE RIZÂ-İ
VÂLİDEYN VE RIZÂ-İ ESÂTÎZ VE MEŞÂYİH**

Hadîs-i şerîfde gelir ki: **“Bir kimse vâlideynine nazar-ı rahmetle nazar etse, defter-i ameline bir hacc-ı makbûle sevâbı yazılır.”**

Dediler ki:

“Yâ rasûlallâh! Yâ günde yüz kere dahi nazar etse dahi böyle midir?”

Buyurdular ki:

“Yüz kere dahi nazar etse her nazarına bir hacc yazılır.”

El-hâsıl mü'minin maksûdu rızâullâh olunca hânedeki sebep-i rızâyı koyup, hâricde rızâ taleb etmenin ma'nâsı yoktur. Eğerçi a'mâlde biri birine nisbetle tefâvüt çoktur. Fe-emmâ Allâh ve Rasûlullâh'ın rızâsından sonra rızâ-i vâlideyn cümlelerin fevkindedir. Ve rızâ-i vâlideynde rızâ-i esâtîz ve meşâyih dâhildir.

86 Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil

Fe-emmâ bunların hukûku şereflerinden ve hurmetlerinden ve vâlideynin hukûku ta'b ve zahmetlerinden ötürüdür.

(Tuhfe-i Atâiye-i Hakkı Efendi)

MUHAMMEDÜN, AHMEDÜN, HÂMÎDÜN, MAHMÛDÜN

Bu esmâ-i erbaanın me'hûzları vâhiddir ki hamddir. İsm-i evvel, kesret-i hamdle tahmîd olunmuştur demektir. Ya'nî evvelîn ve âhirîn, ulviyyîn ve süfliyyîn ve semâviyyîn ve arziyyîn ve insiyyîn ve cinsiyyîn, melâike-i rûhâniyyîn, arşîyyîn ve ferşîyyîn dünyâda ve ukbâda kesret-i mahâmid ile cümle mevcûdâtın ser-efrâzıdır demektir. Ve ism-i sâni, hamdden ef'al-i tafdîldir. Ya'nî ziyâdesiyle hamd edicidir. Rabbisinin kendisine fazlen ve keremen i'tâ eylediği niam-i vâlâ ve fazl-ı bî-intihâyâ hamd ve senâda ziyâdesiyle bezl-i makdûr edicidir demek olur. Eğer ef'al-i tafdîl mef'ûl için olmak mülâhazası maa-şûzûzihî i'tibâr olunursa, kesret-i mahâmid ile hamd olunmuş, cümlenin mahmûd ve memdûhu demek olur.

Ahmed, ism-i nebiyyinâ (salla'llâhu aleyhi ve sellem) dır. Hamdden olan ef'al-i tafdîlden menkûldür. Yâhut "hamede-yahmedü" nün muzâri'idir. Fâilinden mücerred olup, Nebî (salla'llâhu aleyhi ve sellem)e dâl olucu olduğu hâlde.

Hâmîd ki ism-i sâlisdir, hamd edicidir demektir. Rabbisinin ni'metlerine hamd ve senâ ve şükr ve sipâs

edici demek olur. Ve ism-i râbi' ki mahmûddur, hamd olunmuş ma'nâsınadır. Dünyâda a'bâ- i risâleti tahammül edip, kemâ-hüve Hakk'a hukûkunu riâyet ve teblîğ-i risâlet edip emânet ve fetânet ile ve hulk-i azîm ile mevsûf ve şefkat ve merhamet ve sâir mekârim-i ahlâk ve mahâsin-i a'mâlle mütehallî ve hâşâ sümme hâşâ rezâil makûlesinden şân-ı şerîfi münezzeh olup, dâr-ı ukbâda ümmet-i merhûmesine makâm-ı mahmûd olan vesîlede şefâat etmeleriyle evvelîn ve âhirînin mahmûdudur ki cümle mahlûkât şân-ı âlîsine hamd ü senâ etmeleriyle zât-ı şerîfi mahmûd-i cümle-i mahlûkâttır demek olur (salla'llâhu aleyhi ve sellem).

(Şerh-i Delâil-i Şerîf-i Kıbrısî)

Kaynak: İhsan KARA, Tasavvuf İstîlâhları Literatürü Ve Seyyid Mustafa Râsim Efendi'nin İstîlâhât-ı İnsân-ı Kâmil'i, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Doktora Tezi I-II, 2003, İstanbul